

EMKE-díjak 2007

Az idén éppen úgy esett, hogy az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület hagyományos évi közgyűlése egyben születésnapj évforduló is volt: 123 esztendeje, 1885. április 12-én alakult meg Haller Károly vezetésével a kolozsvári Vigadó, a Redut nagytermében az EMKE, amit aztán 43 éves tetszhalálból 1991. április 20-án Brassóban támasztottunk fel az újjaalakulás tényét rögzítő közgyűlésen, ahol megválasztottuk Dávid Gyulát elnöknek és Kötő Józsefet főtítkárnak. Mint már hírül adtuk, e jeles napot Közművelődésünk Napjaként ünnepeljük, s a hozzá legközelebb eső szombaton fogjuk ettől az évtől tartani a közgyűlést. Akit közelebből érdekel az EMKE története, kezdeti tündöklése, két világháború közötti hanyatott sorsa, majd továbbélése bűvópataként a diktatúra éveiben különböző egyéni kezdeményezésekben, azoknak ajánljuk a Művelődés 1995. évi augusztus–szeptemberi összevont százlapos számát. Ma már dokumentumértékű ez a külön kötetként is megjelent összefoglalás, amely első ízben vette számba a 89-es decemberi fordulat után gomba módra megszaporodott romániai magyar egyesületeket, közöttük nem egy olyant, amely már akkor is inkább csak a néhai jelzővel illetődött, tevékenysége tisztavirág életűnek bizonyult.

Mindjárt az újjaalakulást követő esztendőtlől, 1992-től osztják ki szellemi életünk, közművelődésünk személyiségeinek nevét viselő EMKE-díjakat, amelyekkel mai közművelődésünk, művészetünk kiemelkedő teljesítményeit ismerik el, állítják példaképpül közösségünk elé. Ezeknek a díjaknak azóta sincs anyagi vonzata, a kolozsvári szobrászművész, Venczel Árpád plakettjével, illetve kisszobrával s egy szépen megtervezett és megírt elismerő oklevéllel – Starmüller Géza munkája – tárgyiasítják az erkölcsi sikert. A Művelődésben pedig krónikaszerűen közöljük évről-évre a díjazottak arcképét, a teljesítményt hosszabb-rövidebb formában számba vevő méltatásokat, laudációkat.

Vegyük hát számba a tavalyi esztendő termését!

Spectator-díj Szilágyi Aladárnak, az 1990 után kibontakozó kisebbségi önépítést segítő gazdag publicisztikai tevékenységéért,

Kacsó András-díj a Háromszék Népi Együttes Zenekarának, az erdélyi népzene értékeinek itthoni és határon túli népszerűsítéséért, minőségi műveléséért,

Bányai János-díj Bárh János néprajzkutatónak, az erdélyi népi kultúra értékeinek feltárása és közlése terén végzett kiemelkedő kutatói tevékenységéért,

Kún Kocsárd-díj Széman Péternek, a versenyképes magyar közösség létrehozásáért végzett közművelői tevékenységéért,

Nagy István-díj Öllerer Ágnesnek, kiváló zene-pedagógiai, karnagyai és a kamarazenei mozgalom terén végzett munkásságáért,

Bánffy Miklós-díj Székely Szabó Zoltánnak, fáradhatatlan szervezőmunkájáért, melynek eredményeképpen a Magyarország határain kívül működő magyar színtársulatok rendszeresen jelen vannak Bécsben és más ausztriai településeken,

Kovács György-díj Balázs Attilának, korszerű és nagyhatású színészi munkásságáért, sokoldalú tehetségéért, mellyel a temesvári színpadot szolgálja és az erdélyi magyar, román és német színpadok egymás felé fordulását segíti,

Poór Lili-díj Balázs Évának, az anyanyelvi színpadi szó nemesítő erejébe vetett hitéért, mindig megújulásra kész emberábrázoló művészetéért,

Szentgyörgyi István-díj Fazakas Mihálynak, színpadunk kiemelkedő hagyományának ápolásáért, a diákszínpadunk terén elért kiemelkedő érdemeiért,

Szolnay Sándor-díj Soó Zöld Margitnak, utolérhetetlen művészi érdemeiért és az alkotói közösség érdekében kifejtett áldozatos tevékenységéért,

Monoki István-díj Györfi Dénesnek, a nagyenyedi Bethlen Gábor Református Könyvtár állományának elkötelezett és szakszerű gondozásáért,

Balázs Ferenc-díj a Calepinus Alapítványnak az 1990-ben létesített nyelviskola működtetéséért, biztosítva több ezer személynek az idegen nyelvek oktatását, nemzetközi nyelvvizsgára való felkészítését,

gr. Mikó Imre-díj Irsay Miklósnak, értéktermelő, kultúrapártoló tevékenységéért.

Életmű-díjban részesültek:

Bálint Lajos, a műves könyvek erdélyi hagyományát folytató félévszázados munkásságáért, kultúrahordozó szép könyvek kivitelezéséért,

Laskay Adrienn művészeti és oktatói tevékenységéért, az erdélyi Bartók- és Kodály-kultusz kiteljesítésében szerzett érdemeiért.

A díjazottakról a fényképeket immár hagyományosan László Miklós készítette.

Eddig szól a sikertörténet. Nem tudjuk azért megállni, hogy lapunk kálváriájáról is ne szóljunk legalább röviden. A hazai bürokrácia legnagyobb dicsőségére, a különböző minisztériumok közötti irodai útvesszők jellemzésére el kell panasznunk, hogy még mindig nem sikerült megszabadulnunk mostohaszülénktől, a Román Művelődési és Egyházügyi Minisztériumtól, annak ellenére, hogy évek óta nem vagy csak jelképesen támogat, s a Kolozs megyei közgyűlés megszavazta a 2008-as költségvetésébe a Művelődés támogatását. Hiába jártunk közbe különböző szinteken. Történik mindez akkor, amikor az RMDSZ kormányon van. Jóhiszeműek vagyunk: nem tudtak, nem pedig nem is akartak segíteni választott képviselőink a minisztériumokban s a különféle kormányhivatalokban. A júniusi helyhatósági választások után pedig csak reménykedhetünk, hogy majd az újonnan felálló megyei önkormányzat tiszteletben tartja elődje határozatát, s esetleg a nyári uborkaszegont követően legalább a még hátralevő hónapokra sikerül bár valamicskét megmenteni azokból a pénzekből, amiket amúgy a mi adónkból visszaosztottak volna közművelődésünk támogatására.

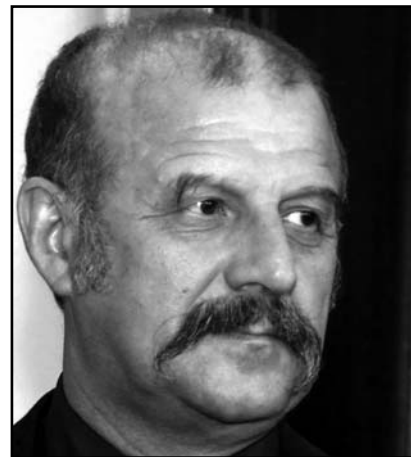
A Háromszék Népi Együttes Zenekara – Kacsó András-díj

Dr. Széman Péter – Kún Kocsárd-díj

Öllerer Ágnes – Nagy István-díj

Székely Szabó Zoltán – Bánffy Miklós-díj

Balázs Attila – Kovács György-díj

Fazakas Mihály – Szentgyörgy István-díj

Györfi Dénes – Monoki István-díj

EMKE-díjak 2007 * EMKE-díjak 2007 * EMKE-díjak 2007 * EMKE-díjak 2007 *

Irsay Miklós – Gr. Mikó Imre-díj

Soó Zöld Margit – Szolnay Sándor-díj

Szilágyi Aladár – Spectator-díj

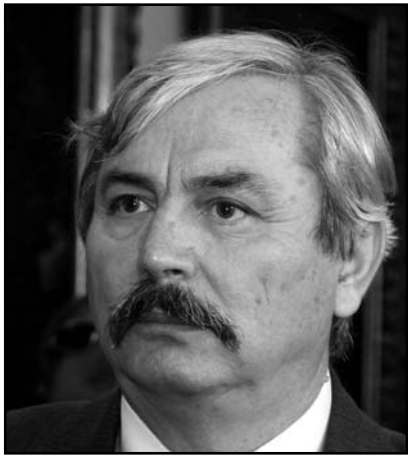
Calepinus Alapítvány – Balázs Ferenc-díj

Balázs Éva – Poór Lili-díj

Bálint Lajos – Életmű-díj

Dr. Bárh János – Bányai János-díj

Laskay Adrienn – Életmű-díj
A fényképeket László Miklós készítette.

EMKE-díjak 2007 * EMKE-díjak 2007 * EMKE-díjak 2007 * EMKE-díjak 2007 *

EMKE-laudációk

SZILÁGYI ALADÁR az egyik, az Arad megyei Szentannáról szóló riportját kezdi így: „egy korty történelem” kiemelésével. Nos, amikor a Spectator-díjban részesülő Szilágyi laudációját fogalmazom, kötelezően innen, a históriától kell indulnom. Nagyvárad 20. századi históriájától, annak is az elejétől, Ady Endre és a holnaposok városától. A magyar sajtó- és irodalomtörténetnek ezt a fényes szakaszát nem követte hasonlóan emlékezetes időszak, bár továbbra is akadt egy-egy olyan ember ezen a Körös-parton, aki ért érdemes volt irodalmilag is Nagyváradra látogatni. Én elsősorban a halk szavú, de a lírában erős Horváth Imrere gondolk, ő jelentette évtizedeken át irodalmunkban Váradot. Mellette akadtak hűséges váradiak, akik megpróbálták újjáéleszteni a Peceparti Párizs irodalmi életét, így a méltatlanul keveset emlegetett műfordító-publicista Bölöni Sándor, igazi áttörést azonban abban a bizonyos átkosban nem tudtak elérni.

Az 1989 decembere utáni idők Nagyvárad művelődési életében jelentős változást hoztak, olyannyira, hogy ma már igazságtalan volna ezt a várost a romániai magyar irodalomban vidéknek tekinteni. Régi váradiak és hozzájuk kitartásban, tehetségben felnövő fiatalok lapindításai országos figyelmet keltenek, és ebben kezdett a kultúra is nyeresre állni. Ifjúságának nehéz éveit után, 1990-től ebbe az építésbe kapcsolódhatott be Szilágyi Aladár, mi több, vezető szerepet vállalt a Bihari Naplóban, a sajnos rövid életű Kelet-Nyugatban, a váradi könyvkiadásban, az Ady Endre Irodalmi Körben, a Varadinum elindításában. Ma pedig az Erdélyi Riport és az egyre tekintélyesebb irodalmi folyóirat, a Várad szerkesztője, egyik alapembere.

Egy korty váradi történelem felidézése tehát elengedhetetlen Szilágyi Aladáról szólván. Már csak azért la így van, mert ő maga ugyancsak lelkiismeretesen vállalja a közösségi tudatot erősítő, egyben jövőépítő emlékeztést. Igényes riportjaiban a mára vetíti a múltat, a múltat a jelent, s a magyar hagyomány mellett kiterjed figyelme a Romániában élő, lélekszámban erősen apadó más nemzeti kisebbségekre is. Az Erdélyi Riportban közölt kitűnő sorozata 2006-ban könyv formátumban is megjelent, A Klisszúra titkai címmel. Tájak, emberek rajzolódnak ki ezekben a riportokban, a fölfedező szenvedély társul a megformálás igényességével, irodalmi szintjével, A riport-elkötelezettség pedig Szilágyi Aladár esetében együtt jár a folyamatos, színvonalas publicisztikai jelenléttel.

A 65. évében járó Szilágyi Aladárt illesse hát a régen kiérdemelt elismerés.

KÁNTOR LAJOS

***

A HÁROMSZÉK NÉPI EGYÜTTES ZENEKARA. Elmondásból tudtam, hogy mindenféle bravúros muzsikálás és egyéb ötletes szemfényvesztés is műsoron lesz a Háromszék együttes új előadásában.

A zsúfolt ház méltán ünnepelte Kolozsvárott – az Ördögtérnyés náptáncfalalkozón – a Háromszék Együttes *Csávási balladáját*.

Dolgoztam a Háromszékkal – azt tudtam, hogy

remekül táncolnak. De hogy a Háromszék zenekar zenészei – az előadás főszereplői – ilyen éleletesen vigyék végig a műsort, arra nem számítottam.

Maga a – hálás – téma úgy adta magát, hogy profi színész legyen a talpán, aki megállja ripacszkodás nélkül.

Vígjátékot lényegesen nehezebb játszani, mint drámát.

Minden civil ki tud préselni magából egy könnycseppet. De nevetetni csak halálos komolyan lehet. Ez a kevesek kiváltsága. És a Háromszék Együttes zenészei olyan komolyan muzsikáltak-táncoltak, olyan pompás alázattal végeztek a munkájukat, hogy nem bírtam a büszkeségemmel.

Senki se akart se több, se jobb lenni a másikkal, legfennebb csak *önmagánál*. Lehet, ezért volt egyik jobb, mint a másik.

Közeli barátaim ezek az emberek, akár elfogult is lehetek, de az ellenségeink is el kell ismerjék: utánozzhatatlanul muzsikálnak táncházban, táborkban s színpadon egyaránt.

Am táncolni nem láttam így egyik zenészt sem, s énekelni sem hallottam ilyen szépen a primásokat, mint a Csávási balladában.

És amilyen halálosan komolyan *játsszák* – olyan szépen, tisztán csengették le az előadás végét. Beteljesülés után – az elcsendesülés. Élet delén – a megállapodás.

Földműves ember jóízű számvetése betakarítás után, az első hóhullás csendes ragyogásában.

A hazatérés megnyugvásával megkoronázva a fényes-sebes-sugaras repülést, a csávási cigány zenészek mesébe illő életútját.

A Háromszék zenekar muzsikusai messze vannak még az élet delelőjétől, a beteljesüléstől és a hóhullásos számvetéstől – mert fiatalok.

Így legyen ez az elismerés a megelőlegezett bizalom. Mert becsületes ember a bizalmat nem játsza el. Hacsak nem hangszeren, muzsikában...

Legyen ez a díj főhajtás tehetségük és elkötelezettségük előtt.

És biztassa őket az elkövetkezendőkben is arra, hogy – az egyre inkább anyagiasodó világban, ha minden pénzről szólna is – ők mégse pénzről álmodnak muzsikálás közben, hanem az együvé tartozásról.

Tudjanak – mint eddig is – megannyi táncházban hajnalban is úgy szembenézni a táncosokkal s úgy muzsikálni azoknak, hogy szakadjon a húr, és a legdermesztőbb télben is rügyet vessen az emberi lélek.

Hozzon erőt s kedvet ez az elismerés Molnár Szabolcsnak és csapatának az erdélyi táncmuzsikus találkozózt megszervezni, hogy továbbra is legyen egy hely Erdélyben, ahová össze lehessen gyűlni a több mint száz erdélyi táncmuzsikusnak.

A díj csak egy állomás. A zene-vonat megy tovább. Kívánhatnék még további díjakat – de inkább azt: vigyázzatok az útvonalra s arra, hogy minél többen szálljanak fel erre a zenevonatra, és senki se kívánjon leszállni arról.

Mindannyian, táncmuzsikusok, fel-fel – a megváltó muzsika felé.

A borospataki zenésztalalkozó hegyei a mérce. És kívánom, hogy maradjatok emberközeli. Mert bálványokhoz nem szabad nyúlni: kezünkön marad az aranyozás... De aki megmarad embernek s szívéből muzsikál, az együvé ölel és közösséget teremt. So-

kan vagyunk-számítunk rátok.

A veteránok – mert egyszer csak majd a helyünkbe kell lépni. A derékhad – mert a magáénak tud. A fiatalok – mert szükséges a jó példa, mint Úrvacsorán a falat kenyér.

Mert amíg tisztán s lélekből szól a muzsika, addig él az életfa, messzire világít az éjszakában a lár-mafa, és a hagyományörzés nem marad csupán szakmászok közhelye.

És karácsonyi ünnepes illata van a veletek együtt vállalt erdélyi kalandos életünknek – mint a gyalutlan friss fenyődeszkának.

Az EMKE-díj mellé hoztam a tánc házas Nagy Család szeretetét. Ezt a szeretetet tegyétek a hang-szer lelke – és a tietek – mellé. Halálig.

PANEK KATI

***

BÁRTH JÁNOS. A Kriza János Néprajzi Társaság vezetőségének és a Babeş-Bolyai Tudományegyetem Magyar Néprajz és Antropológia Tanszékének munkaközösségének javaslatára dr. Bárh János néprajz-kutatónak, a Bács-Kiskun Megyei Múzeum igazgatójának ítelték a Bányai Jánosról elnevezett díjat.

Bárh János 1944. december 15-én született a bácskai Jánoshalmán. Kalocsán végezte gimnáziumi tanulmányait, majd 1963–1968 között az ELTE-én történelmet és néprajzot tanult. 1968–2006 között a Bács-Kiskun megyei múzeumokban dolgozott, leginkább múzeumigazgatóként. A szegedi Tudományegyetem Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszékének oktatója. Legfontosabb kutatási területei: településnéprajz, vallási néprajz, történeti néprajz, társadalomnéprajz és népesedéstörténet. Legkedveltebb kutatási területei: a Duna-Tisza köze (Kalocsai Sárköz, Kiskunság, Bácska) és a Székelyföld (Udvarhelyszék, Csíkszék). A Magyar Néprajzi Társaság Györffy-díjas tudósa az újabb, nyolc kötetes néprajzi szintézis egyik igen nagyra becsült, élő klasszikus szerzője.

Bárh János közvetlenül az 1989-es romániai rendszerváltozás után munkacsoportot szervezett Székelyvasság és Magyarlapád társadalom-néprajzi kutatására, ugyanakkor Erdélyben már 1990-től nagyon fontos egyéni alaputatásokat is végez. Az általa kezdeményezett udvarhelyszéki megcsiki programok keretében elsősorban a székelyföldi hegyi tanyarendszer kialakulásával, a népi vallásosság és a székely falvak társadalomszerkezetének (pl. tizesek) működésével foglalkozott. Bárh János nemcsak terpen végzett kitarató munkát, hanem Erdélyben a különböző állami, egyházi és családi levéltárakból is nagyon jelentős dokumentumanyagot hozott felszínre.

Az Erdélyben végzett kutatásaiból eddig a következő egyéni művei láttak nyomdafestéket: A vigasztal Napba öltöztetett Asszony (2000), Varság, a székely tanyaközség (2001), Gyimesközéploki emléklapok (2003), Úz-völgyi magyarok (2004), Jézus dicséretessék! A székelyvassági hegyi tanyaközség népeinek vallási hagyományai (2006), A korondi közbirtokosság három évtizede (2006), Az eleven székely tizes. A csíkszentgyörgyi és a csíkbánfalvi tizesek működése a XVII–XX. században (Kecskemét, 2007).

Az általa szervezett csoportos alaputatásból

szerkesztette: Havasolja havasa. Tanulmányok a székelyvassági hegyi tanyaközségéről (1998), Lapádi vendégség. Néprajzi tanulmányok Magyarlapádról és környékéről (Kecskemét), Bárh János szakszerű, nagy áldozattal és munkabírással végzett erdélyi kutatásai voltaképp egy egész kutató intézet munkáját pótolják. Imreh István és Egyed Ákos történeti stúdiói mellett Bárh János néprajzi tanulmányai és kötetei a legjelentősebb és a legrangosabb Székelyfölddel kapcsolatos tudományos munkák, eredmények sorába tartoznak.

Tisztelettel köszönjük Bárh Jánosnak az erdélyi, azon belül a székelyföldi társadalom- és településtörténet, valamint a népi vallásosság kutatásában elért kiváló tudományos eredményeit.

Ez a mai kitüntetés elsősorban elismerése a két évtizedes áldozatos kutató munkának, másodsorban pedig a kiváló alföldi származású kutató jelképes, szimbolikus integrálása is erdélyi társadalmunkba meg kultúránkba.

A kitüntetettnek őszintén gratulálunk, akinek jó egészséget, hosszú életet és újabb kiváló tudományos eredményeket kívánunk.

POZSONY FERENC

***

SZÉMAN PÉTER. Ha nekem kellene itt és most bemutatnom Széman Pétert, bizonyára azt mondanám róla, hogy ő nemcsak tudó-, hanem társadalomgyógyász is, aki orvosként és kultúraszervezőként egyaránt feltételek nélkül vállalta fel azt a Kosztolányi által megfogalmazott hivatástudatot, amelyet az *Aranysárkányban* olvashatunk: *orvos, aki a szenvedéssel hivatásszerűen foglalkozik*. Széman Péter az embert nem egyszerűen biológiai etnikumként látja és nem csupán orvosként kezeli, hanem érdeklődése központjában a mindenkori kulturális közegében élő emberre figyel, tudván azt, hogy az egészség és az egészséges gondolkodás összhangja az, amelynek hiányában az élet egyensúlya bomlik meg.

Erdélyi magyar közösségünk, különösen a Szilágyság köszönhet neki sokat, évtizedes kultúraszervező munkája jótékony hatását az egész régió magán viseli.

Hosszú volna életrajzát felolvasni és elsorolni minden érdemét, amelyet a kultúraápolás területén szerzett. A teljesség igénye nélkül viszont el kell mondanunk azt, hogy az ő nevéhez is fűződik a szilágysomlyói önálló magyar iskola létesítése, a zilahi Magyar Ház működtetésében is oroszlanrészt vállalt, ahogyan az immár nemzetközi hírnévre szert tett Báthory Alapítvány rendezvényeinek megszervezésében is. Egyszóval ő az, akinek sikerült a régióban közügyvé tenni a kultúrát, úgy, hogy ne csak a magyarokhoz szóljon, hanem minden polgárhoz, nemzetiségi és egyéb hovatartozástól függetlenül.

Orvosi tudományos tevékenységét tekintve is kiemelkedő teljesítményeket tudhat magáénak Széman Péter: ő szervezte meg 1998-ban azt a szilágysomlyói továbbképzőt, amelynek keretében a román és a magyar egészségügyi miniszterek találkozájára is sor került. Ezen kívül szakíróként a medicina irodalmát is gazdagította, munkáival rendszeresen jelen van a szakajtóban.

Kosztolányi gondolata azzal folytatódik, hogy az

orvos mestersége az, hogy hamis káprázatok nélkül szemlélje húsunkat, vérünket és könnyünket is, melyről azt mondja, hogy éppoly mirigyváladék, mint a többi. És voltaképpen ebben a gondolatban érhető tetten az az emberi-erkölcsi imperatívusz, amely Széman Péter közösségünkért vállalt munkáját jellemzi, pontosabban az, hogy a körülöttünk lévő dolgoknak mi adunk értelmet, mert e nélkül emberi létünk válna értelmetlenné. S hogy mindezt folyamatos tanulással, munkával és áldozatokkal érhetjük el.

KÖTŐ JÓZSEF

***

ÖLLERER ÁGNES. Ricercar a ricercare azaz keres-gélni, próbálni szóból ered, egyike a legrégebb önálló zenei műfajoknak, a 16. század zenei terméke. Először a hangszer és abban az időben a lant hangolásának ellenőrzését jelentette. Vincenzo Galilei 1581-ben a következőket írja: „Először egy szép ricercart játszott ujjával, majd énekelni kezdett”. Később hasonlóan épül, mint az egyházi imitációs ének-motett. Több részes és minden résznek más-más az indító témája. Ebben az alakjában a 18. században is jelen van, mint zenei forma. Gondoljunk csak J. S. Bach Musicalisches Opfer azaz Zenei ajándék című művének gyönyörű 6 szolamú RICERCAR szóra épített tételére: Regia Iussu Cantio Et Reliqua Canonica Arte Resoluta, vagyis a Király témája és egyéb kanonikus feldolgozások.

És most jogosan megkérdezhetnék: de mi köze mindennek Öllerer Ágnes dicséretéhez?

Tisztelt hallgatóim, be kell vallanom, Ágnes számomra olyan, mint a ricercar, zenei forma. Magán viseli a motettából származás főjelét, témájának eleje olyan mintha szöveget tolmácsolna.

Lássuk a témát: zenetanár, karvezető, kamarazene-sz, muzikológus, blockflöte és zongora előadó.

Nagyvárad büszke lehet szülőltjére a rák zodiákus csillagképtartomány alatt születettre. Szülei és baráti társaságuk észreveszik a kis Ágnes zenei képességeit, a zene iránti érdeklődését, éneklését és beírják a körös-parti Művészeti Középiszkolába, ahol zongorázni és énekelni tanítják. Akárcsak a 16. század lantosai. Ő a zongorán játszott ujjával ricercart, improvizált, majd énekel. Ez volt az indító téma, megbízható fellépése, kitartó szorgalma a különböző tantárgyversenyeken és zongorán is díjakat szerzett iskolájának is.

A ricercar második témája már a maros-parti Tanárképző Főiskolán indul. Céltudatosan indul. Zenetanár akar lenni. A karvezetés csínja-bínját akarja elsajátítani. Látva munkabírását, tanárai elviszik Szászcsávásra, hogy a híres vegyeskar betanítását segítse, ismerkedjék a már 1837-ben alakult falusi énekkarral. Később rá bízák a Maros megyei Mezőceked Vegyeskarát, akikkel eljut Lugosra is a Ion Vidu Kórusfesztivál versenyére.

A ricercar harmadik témájaként Gyergyóújfalu gyermekeit tanítja, mint kihelyezett tanár, főiskola végzettje énekelni, furulyázni, zongorázni. Keresi azokat az énekeseket, akik látták vagy találkoztak még Bartók Bélával 1907-ben augusztusban Gyergyóújfaluban. 1981 Bartók Béla századik születési évfordulójának megünneplésére készül a világ. A tanárnő Bartók gyűjtötte népdalokból készíti fel ta-

nítványait a Hargita megyei tanfelügyelőség és a Román Tévé Magyar szerkesztőségére által kiírt népdalvetélkedőre. Tanítványával külön Bartók emlékestet tart és ezzel a műsorral bejárja a Gyergyó-medence minden települését, kis csapatának még a Csíkszeredaiak is tapsolhattak.

Az élet, a sors 1985-ben Bukarestbe szólítja. Az Ady Endre Gimnázium tanára, tanítója, igazgatóhelyettese, a szórványban a magyar zene mindenese lett. Itt is kutat – keres. A magyar iskola majdnem 200 éves, a magyar énekkar már 1856-ban Bukarestben énekel, és az 50 éves Brassói Magyar Dalárdát is elment felköszönteni 1913-ban, ahol több mint 10.000 ünneplővel találkoztak Aradcsanád, Buda, Csíkszereda, Fogaras, Nagyszében, Székelyudvarhely, Kolozsvár köszöntőivel. Mindez történhetett az első világháború előtt. De hova lett 130 év alatt ez a Bukarest életét is színessé tevő Magyar Dalárda? Ricercare keress utána, vannak még fellelhető nyomok? Ágnes beleveti magát mindenbe, amiben segítségére lehet népének tanításában és velük együtt tanul ő is. Nem telik el egy év és hangszeres tanítványával jelen van és mindig kiváló eredménnyel zár a bukaresti középiskolák zenei vetélkedőin. Régi zene kamarafarmációt létesít, előbb erdélyi reneszánsz és barokk zeneirodalmát kutatja és dolgozza fel együttese számára, a 90-es évektől, amikor megalapítja Lyceum Consort Régizene-Együttesét, a középkori nemzetközi reneszánsz és barokk vokális és hangszeres egyházi és világi művek népszerűsítését tűzte ki célul. Íme ez már a negyedik témája Ágnes ricercarjának. És együttese ismert lesz országszerte, valamint Magyarországon és Németországon meghívottjaként is. Fesztiválokra mutatkoznak be, fellépéseik száma több mint háromszáz, rádió és televízió felvételek színesítik életüket.

De az ötödik témáját se hagyjuk ki ricercare életéből. A Bukaresti Petőfi Művelődési Társaság rendezésében – ahol az igazgató tanácsnak is tagja – rendszeres zenehallgatással egybekötött tematikus előadásokat is tart. De a Magyar Köztársaság Bukaresti Kulturális Intézetében felkérésére Kodály módszerrel énekes és hangszeres zenét tanít azoknak a magyar ajkú Bukarestben élő gyermekeknek, akiket román iskolába járatnak szüleik.

Öllerer tanárnő a Romániai Magyar Dalosszövetség tagja a formációjával együtt. Értékelve munkáját a Dalosszövetség 2001-ben Zsizsmann Rezső-díjjal tüntette ki, 2007-ben pedig a Magyar Köztársaság Arany Érdemkeresztjében részesítette.

Mindezek után csakis egy virágének töredékével búcsúzhatom Tőled:

*Én is azért mostan
Szép alázatosan
Tőled búcsúmat veszem;
Megbocsáss, édesem,
Hogyha mit vétettem,
Szívem, gyönyörűségem,
Adja az Úr Isten
Rövid idő múlva
Lássalak egészségben!*

Isten éltesen, segítsen továbbra is gyönyörű munkádban.

GUTTMAN MIHÁLY

***

SZÉKELY SZABÓ ZOLTÁN 1986 őszen nem tért vissza

egy ausztriai kirándulásról, és a szabad világot válsztotta. Bombaként robbant a hír az erdélyi színésztársadalom köreiben. Kiváltképpen a hozzá közelállók, barátok és kollegák nyeltünk egy keserűt mondván: – Ha már Zoli is így döntött, akkor valóban nagy a baj.

Aztán a 89-es fordulattal, amikor hozzánk is bekopogott a demokrácia, Zoli az elsők között rohant haza, kereste barátait, kollegáit, és hamarosan kezdetét vette a Bécsben élő magyarok kulturális – főleg színházi – életének a megszervezése.

És megtörtént a csoda: az anyaország határain kívüli magyar színházak megkezdték fellépéseiket Bécsben, és elmondhatom, hogy azóta mindegyik társulat bemutatkozott már a bécsi magyar közönség előtt. Ez évenként gyakorta két-három előadást is jelentett, és mi, színészek már kezdtük oly természetesen érezni, hogy Bécsben lépünk fel, mintha csak a nyáradszeredai bérletes kiszállásra utaznánk. Barátságok, kapcsolatok születtek e vendéjátékok során, és ami a legfontosabb, hogy kialakult Bécsben egy olyan értő színházi közönség, amely a legkülönbébb előadások befogadására is képes.

A színházi társulatok mellett ellátogattak Bécsbe irodalmi, művelődési és tudományos életünk jeles képviselői is: írók, költők, művészek, tudósok, hogy a bécsi Europa Club zártabb körű rendezvényein népszerűsítsék a határon túli magyarság szellemi örökségét. A főszerző ez esetben is Székely Szabó Zoltán volt.

És szólnom kell feltétlenül Zoli publicisztikai, szerkesztői és írói munkásságáról is, melyek nélkül nem lenne teljes a róla vázolt kép. A bécsi Europa Club, a Bécsi Napló, az Évkönyvek, humoros kötetei, színházi anekdota-gyűjteménye – és miért ne: a Szürkebarát nevű humoros kiadvány is – elválaszthatatlanul az ő nevéhez fűződnek.

Gyökeresen megváltozott hát valami Bécs magyar vonatkozású kulturális életében, és ezzel nem csak a határok által szétszabdalt magyarság került közelebb egymáshoz, de maga a bécsi magyar emigráció is rendezte sorait, és legalább kulturális vonatkozásban autonóm közösséggé nőtte ki magát.

Mindez pedig Székely Szabó Zoltán érdeme! Hogy mennyi idegölő, pénz- és időigényes szervezőmunka feszül e sikerek mögött, hogy néha mennyi gond, nem várt bonyodalom, kaland és bosszúság tarkítja a megtett utat – nem sorolom, hiszen kötetre rúgna a mesélni való anyag.

Több mint 17 éve végzi Székely Szabó Zoltán ezt az áldozatos munkát, és mi, e munka haszonélvezői, színészkollégák, barátai, meghívott vendégei, szeretnénk kihasználni ezen ünnepélyes alkalmat, hogy hálás szívvel, férfias kézzorítással mondjunk köszönetet neki. Biztosítani akarjuk egyúttal, hogy soha nem feledjük el azt a szeretetet, amivel Zoltán barátunk és Edit asszony – aki sajnos már nem ünnepelhet velünk – annak idején fogadtak bennünket, úttörőket, parányi de otthonos bécsi lakásukban.

Ugyanakkor szívből gratulálunk a Bánffy Miklós-díjhoz, és csatoljuk mellé a teljes erdélyi színésztársadalom legfényesebben ragyogó tiszteletét és nagyrabecsülését.

Gratulálunk és ölelünk!

SZÉLYES FERENC

Székely Szabó Zoltánt, a sepsiszentgyörgyi színház egykori színészét az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület Bánffy Miklós-díjjal tüntette ki. A díj annak a – akár fantasztikusnak is mondható – munkának a jutalma és elismerése, amelyet a Ceausescu diktatúra idején Bécsben megtelepedő Székely Szabó Zoltán a Kárpát-medencei magyar és általában az egyetemes kultúra terjesztéséért és ápolásáért végzett. Ennek központi magva természetesen színházi, illetve színpadi kötődésű volt.

Székely Szabó Zoltán 1992-től napjainkig 40(!) színházat hívott meg Bécsbe valamint Ausztriába, és ez a szám nem tartalmazza az egyéni vagy páros előadásokat, hanem csak a társulatok fellépését. Erdélyből Kolozsvár kivételével minden színház a vendégük volt, az utóbbit szervezési egyeztetések miatt nem fogadhatták. A magyarországi színházak mellett Komárom és Kassa, a kárpátaljai Beregszászi Színház is vendégükként lépett fel Bécsben.

A színházi előadás szervezés elképesztő idegőrlő, de eredményeiben felemelő és sikerélményt biztosító szellemi vállalkozás. E sorok írója több ízben is jelen volt előadás szervezések idején, amikor a színész lakása szervezőirodává vált, s ahová a más ausztriai városokból is csoportosan érkeztek az ottani magyarok, vagy a magyar színházi kultúra iránt érdeklődők a jegyekért. A bécsi látogatottsági csúcs eddig 324 fizető személy. A fizető jelző azt takarja, hogy vannak, akik nem fizetnek, mert a színészeket és a műszaki személyzetet családjuknál vendégül látják és Bécsben vagy környékén gardírozzák őket.

Székely Szabó Zoltán ekképpen az ausztriai magyarság megmaradásának és együtt maradásának egyik kulturális szervezője, a szörványban élő magyarok és honiak kapcsolatának apostola.

Székely Szabó Zoltán színházi kötődésű maradt olyan vonatkozásban is, hogy maga is szerepet vállalt több bécsi vagy erdélyi és magyarországi produkcióban. Ezek közül az egyik legizgalmasabb színpadi alkotás az Emigránsok színrevitele Bécsben. Ebben a sepsiszentgyörgyivel ellenkező a szereposztásban Nemes Leventével lépett fel.

A művész mondhatni rendszeres színházlátogatója maradt több Kárpát-medencei magyar színháznak, vándorszínészként a kisvárdai fesztivált a kezdetektől fogva végig ülte, s említésnél többre méltó az is, hogy bécsi taxisként utazó kliensre várva szerkeszti az Europa Club időszaki kiadványát, szabadideje tulajdonképpen nincs is, de gardírozza és ellátja a Bécsben megforduló alkalmi vendégeket, s mindezen tevékenységében még magánlapot is kiad, pamflettet, kromikát, kabarészámokat ír, és hazai lapokat olvas.

Úgyhogy lapunk, a Háromszék – néha munkatársunk – díjához gratulálva erőt, egészséget, az eddighez hasonló páratlan munkabírást kíván, és majd olyan díjat is, amelyeknek az erkölcsi elismerés mellett pénzillata is van. (Azt azért írom, mert többen azt hiszik, hogy a Bánffy-díj nem csupán erkölcsi elismerés.)

SYLVESTER LAJOS

***

BALÁZS ATTILA a befele élő, belül égő művészalkotók közül való. Talán ezzel magyarázható, hogy minden színpadi megmutakozása erőteljes, szerep-

alakítása gazdag és árnyalt, a legapróbb részletig hiteles és élményt adó. Honnan ez a kimeríthetetlen belső tartalék? Nézzük, vallatjuk a szakmának és a kandi nagyvilágnak írt Curriculum vitae-jét. Adatok és tények imponáló halmazánál nem találunk többet benne. Egyéniségének, művészetének titkát az iskolás évek felől közelíthetjük meg igazából. Szerencsés volt, hogy olyan szülőföldje van, ahol Benedek Elek és Tamási Aron nevével fémjelzett nagy kollégiumok öröködnék az ifjak szellemi gyarapodása felett, s ahol nyelvünk és kultúránk elkötelezett oktatói egyengetik a tehetségek útját. Még csak harmadikos kisdiaák, amikor nevelői felfigyelnek a versmondásban megmutatózó előadói többletre, az erőre és a szépségre, amely a kisiskolás fogékony lelkében lakozik. Figyelnek rá és képezik, 12-13 évesen már jelentős szerepet bízunk rá: eljátssza Antoine de Saint-Exupéry Kis hercegét. Meghatározó élmény, színészavatóként is felfogható, bár akkor senki sem gondolt még erre. Tizenyolc évesen az Udvarhelyi Népszínház ifjúsági tagozatát vezeti, s míg társai az érettségire készülnek, egyéni műsorban tombolja ki ifjúkori lázadásait, belső feszültségeit. Szülőföldjére nyaranta most is visszajár, tanítani és feltöltődni.

A főiskolai színészképzés felé 1990-ben nyílik meg az út számára, Marosvásárhelyen a Szentgyörgyi István Színművészeti Főiskola növendéke lett. Másodéven majdnem eltanácsolják az akadémiáról, olyanok, akik centiméterben és kilogrammban mérik a szerepformáló embert. A közeljövő azonban fényesen igazolta rátermettségét, rendkívüli tehetségét. Az 1994-es év nemcsak a színművész diplomát hozta meg számára, hanem megnyitotta nagy szerepeinek és színpadi sikereinek sorát is. Meghatározó jelentőséget kap színészi pályájának felívelése, alakulása szempontjából találkozása Victor Ioan Frunză rendezővel. Balázs Attila a temesvári Csiky Gergely Színházhoz szerződött, de a pályakezdő színész tanulóéveit Nemzeti Színházak deszkáin járta ki. Játsszot Marosvásárhelyen a Nemzeti Színház mindkét tagozatán, a magyar színpadon XVI. Lajost alakította Paul Foster Tom Painjében, az előadás több díjat is kapott: a zsűri különdíját Nagyszebenben a Fiala Színészek Nemzetközi Fesztiválján, kettőt (a zsűri különdíját és a Magyar Kulturális Minisztérium különdíját) Kisvárdán, a Határon Túli Magyar Színházak Fesztiválján. Az UNITER a legjobb pályakezdő színész díjára jelölte Balázs Attilát. A román tagozaton Petronius Satiryconjában Gyton szerepét alakította, mindkét előadást Victor Ioan Frunză rendezte. A bukaresti Nemzetiben Marlowe Nagy Tamerlanjában játszott, a kolozsvári Nemzetiben többször is színpadra lépett, egyik alkalommal az V. Henriket alakította Shakespeare Falstaff című darabjában, majd Puckot a Szentivánéji álomban; játszotta Bechetet és Tom Paint. 1994 és 1996 között vezető színésze volt Victor Ioan Frunză Hordó Színház nevű vándortársulatának, amely az UNITER projektjeként jött létre, s ahol jelentős alakítása Mefisto – Variot: Faust mágus komikus története darabban. Sokfelé hívták és hívják, s színpadi játéka sehol sem marad észrevétlen. Fellépett a bukaresti Teatrul Mundiban, a Szatmári Északi Színházban, részt vett előadások színpadra állításában az aradi Bábszínházban. Temesváron nemcsak saját társulatában, hanem a Nemzeti Színházban és az Állami Német Színházban is vállal feladatokat. Segédrendezője volt Bertold Brecht: Kurázszi mama és

gyermekei német nyelvű színpadi változatának, Ionesco Székek című darabjában pedig a Szónokot alakította a német színpadon.

A Csiky Gergely Állami Magyar Színházban is nagy feladatok várták és várják. Az 1990-es évek második felétől a fiatal művész pályáján folytatódott a visszhangos nagy alakítások, fesztiválok, díjak, elismerések. 1998 a Lorenzaccio éve. Alfred de Musset darabjában Lorenzo de Medici összetett figuráját jelenítette meg látványosan és bravúrosan. 2000-ben egy monodrámával, Raymond Cousse: Gyermekszemmel című alkotásával hódítja meg a szakmát és a közönséget, egy év múlva Ionesco: A lecke című abszurdjának Tanárát alakítja vitathatatlan érettségivel. Ezután következik a szerepek szerepe: a Hamlet. Csupa nagyszerep, csupa színészálom, amit a sors bőségesen megadott Balázs Attilának, s ő tudott élni a lehetőségekkel. Művészi alázattal, komolysággal, maximális színpadi jelenléttel (a próbákon is) dolgozta és dolgozza ki szerepeit. A hosszútávú fizikai fájdalmat legyőző konok keménységével, kitartásával párosul művészi tehetsége (tudni kell róla, hogy maratoni futóversenyek előkelő helyezései is vannak a tarsolyában). Akinek ilyen sokat adott az Isten, s meg tudja becsülni a rendkívüli adományt, az előtt a világ is fejet hajt. A Criticai Lapok Pályaszakasz-díjjal tüntette ki 2000-ben, a Soros Alapítványtól a legjobb előadó díját kapja a Gyermekszemmel monodrámá előadásáért, majd ösztöndíjjal is jutalmazza ugyanebben az évben. A Ionesco-darab Tanárának szerepéért a legjobb férfialakítás díját viszi el Kisvárdán 2002-ben. A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma pedig odaítéli Balázs Attilának a rangos Jászai Mari-díjat. Egyéni Művészi Különdíjjal jutalmazza Parti Nagy Lajos Ibusár huszerettjében nyújtott alakítását Kisvárdán, a Határon Túli Magyar Színházak 2005-ös fesztiválján. A magyarországi díjak és elismerések mellé megkapja, és gondolom büszke is rá, az öt szerető és megbecsülő tájegység, Temes megye Pro Cultura Timisiensis díját.

Balázs Attila Temesvárt választotta, a szórványvidék színészenek státuszát, bár Erdély bármely színháza örömmel fogadta volna. Sztár lehetne Bukarestben vagy Budapesten (ahol szintén játszik). Néhány hónapja még erőteljesebb kötődést választott. Versenyvizsgázott a temesvári színház igazgatói állásáért, s rátermettségét és tekintélyét mi sem bizonyítja ékeesebben, mint az a tény, hogy senki nem emelt gáncsot ellene. A több nyelvet beszélő, európai rangú kulturális menedzseri diplomával rendelkező színművész kezében van a Csiky Gergely Állami Magyar Színház jelene és jövője. Balázs Attila megfontolt határozott és céltudatos menedzser, színészkollegái szeretik, kívülről is vonzza a támogatókat a produkciók köré, ötleteivel már is mozgásba hozta a színházat. Reményeink szerint sikerül majd visszaállítania a temesvári színház vonzerjét, közönségének ragaszkodó szeretetét s utóbbi időben kétségbe vont művészi tekintélyét.

A Kovács György-díjhoz szívből gratulálunk Balázs Attilának, és azoknak is, akik megtalálják, és – színházi szakszóval élve – rivaldafénybe állítják az elismerésre méltó értékeket. További sikereket s özönnyi tapsot kívánok a sokoldalú Színésznek a s társulatban és közönségben gondolkodó Direktornak!

***

BALÁZS ÉVA színművésznő a sajtóságosan erdélyi művész sorsának megtestesítője. Három jelentős erdélyi magyar város vallja őt sajátjának: Székelyudvarhely, Sepsiszentgyörgy és Marosvásárhely.

Székelyudvarhelyen született. Gyermekéveit meghatározta az akkori székelyföldi kisváros jeles iskolarendszere, mely a 20. század derekán a művelődési élet számos kiválóságát indította útjára. A színházi kultúra iránti fogékonyságát egy alapos irodalmi előképzettség határozta meg, a líra szeretete, a versmondás gyakorlata máig tartó érvényességének is itt kereshetőek a gyökerei. Akkoriban Székelyudvarhelyen még csak műkedvelő színjátszó mozgalom élt, de a rangos profi társulatok vendégjátékai magas színvonalú színházi élménnyel látták el az elhivatott érdeklődőket. Nem véletlen tehát a székelyudvarhelyi fiatal lány pályaválasztása.

Aztán következtek a marosvásárhelyi egyetemi évek, hisz a Szentgyörgyi István Színművészeti Intézetben végzett, színész tagozaton. Itt a hetvenes évek elején olyan színházi egyéniségek irányították pályája alakulását, mint: Tompa Miklós, Csorba András, Kovács György, Gergely Géza, de színpadon láthatta az egykori legendás Székely Színház művészeit Harag György, Hunyadi András vagy Anatol Constantin rendezéseiben: Gyarmaty Istvánt, Tamás Ferencet, Bányai Máriát, Kőszegi Margitot, Szabó Ducit, Tanai Bellát, és még folytathatnók a felsorolást.

De sorolni inkább a Balázs Éva szerepeit érdemes. Mert volt belőlük bőségesen. Pályakezdésétől számítva csaknem két évtizeden keresztül Sepsiszentgyörgyön szolgálta alázattal, ugyanakkor maximális szakmai igényességgel Tháliát. Debütáló ifjú művésznőként eljátszhatta *Tinka* szerepét Mikszáth Kálmán A Noszty fiú esete Tóth Marival című darabban, a következő évadokban meg már olyan szerepeket bíztak rá, mint *Ilma* Vörösmarty Mihály Csongor és Tündéjében, *Veronika* Sütő András Csillag a máglyán című drámájában, Melinda Katona József Bánk bán klasszikus tragédiájában, vagy *Arabella* Sütő András Káin és Ábel című színművében. Dolgozott Völgyesi András, Sepródi Kiss Attila, Constantin Codrescu és Balogh András rendezőkkel, de szép színészi feladatokat kapott László Károly, Kovács Levente, Szabó József rendezőktől, és – nem véletlenül említem utoljára, kiemelt hangsúllyal – Tompa Miklóstól, a művészet érdemes mesterétől. Az ő irányításával játszott művésznőnk a nagy sikerű Tamási és Sütő darabokban, amelyekből akkoriban Sepsiszentgyörgyön sorozatot vittek színre. Ugyanennek a korszaknak a jelentős produkciói a Farkas Árpád verseiből összeállított Apáink arcán című szavalóest, valamint az Anyám, anyám, édesanyám című egyéni balladaest, mindkettő esetében Kovács Levente rendező volt a művésznő munkatársa. Mindkét műsor alapján hangplemez is készült.

A nyolcvanas évek második fele szintén gazdag alkotói korszaknak mondható. Ekkoriban játssza *Natalja Ivanovna* szerepét Csehov Három nővér című drámájában, *Fruzsínát* Molière A fősvény című művében, *Titánia* szerepét Shakespeare Szentivánéji álom vígjátékában, *Eudoxiát* Illyés Gyula Kegyencében, valamint a *Bíróné*t Móricz Zsigmond Sári bírójában. Ezzel a címszereppel válik meg a sepsiszent-

györgyi deszkáktól, ahonnan Marosvásárhelyre kanyarodik karrierje.

A marosvásárhelyi közönség Heltai Jenő A néma levente című darabjában láthatta első ízben a Nemzeti Színház kötelékében, *Gianetta* szerepében, Kincses Elemér rendezésében. Ezt pedig mindjárt egy előadást követte, melyet Markó Béla verseiből állított össze a művésznő Kannibál idő címmel. Művészeti tanácsadója ezúttal is Kovács Levente volt. Ebből a műsorból később (1996-ban) tv-film is készült Nagy Tibor rendezésében. De filmszerepet kapott a Szőnyi G. Sándor rendezte Erdélyi novellafüzetben, a Szép Domokos Anna részben is.

Amióta folyamatosan a Marosvásárhelyen él jelentős szerepeket játszott klasszikus és kortárs színművekben, megmártózott a komolyabb műfajban is, de a vígjátékok sem kerülték el pályafutását. Emlékezetes alakításai voltak *Ulrike* Szócs Géza A kisberek böszörményekében, *Varvara Sztavrogina* Dosztojevszkij Ördögök című darabjában, *Palkó Jozsef* Eisemann Mihály Fiatalság, Bolonság operettjében, *Júlia* Friedrich Dürrenmatt A nagy Romulus című színművében. Frank Wedekind A tavasz ébredésében *Galotza* szerepét játszta, Molnár Ferenc: Liliomjában *Hollundernét*, Michel Tremblay Bingó! Bingó című darabjában *Yvette Longprét*, Szomory Dezső: Györgyike, drága gyermek című színművében *Mikár Ferencnét*, Spiró György Csirkefej tragikomédiájában a főszerepet, a *Vénasszonyt* alakította nagyszerűen. Ez a korszak rangos rendezőkkel való együttműködést is jelentett: Kincses Elemér, Kovács Levente, Anca Bradu, Babarczy László, Gali László és Bokor Péter neve védjegyként szerepel az előadásokon.

A költészet, a líra ebben az időszakban sem hiányzik a művésznő érdeklődésének homlokteréből. József Attila születésének századik évfordulóján 2005. április 11-én Szagatlak, mint a fergeteg címmel mutatott be ünnepi versműsört – a Színművészeti Egyetem Szentgyörgyi István Tagozatával együttműködve – a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulata. Az összeállítás színrevitele során Balázs Éva színművésznő irányította a művészi munkát: a versek válogatását, az előadók felkérését, az egységes koncepció meghatározását, ő vezette magát a rendezést. De örömmel vette ki a részét a legendás Székely Színház fennállásának 60. évfordulóján tartott ünnepi galaest programjából is, mint ahogy fontosnak tartja a személyes jelenlét Thália minden ünnepén. A személyes részvétel a művelődési élet más területein is jellemzi a művésznő életvitelét. Férje, dr. Csíky Csaba egyetemi docens zeneszerző, orgonaművész, karnagy, tehát a zenei élethez való kötődése családilag is adott. Lánya Csíky Csengele a Csíki Játékszín színésznője, így ez a kapcsolat is a kultúra szolgálatában lelhető fel. Tárlatnyitókon, irodalmi, közművelődési rendezvényeken is lehet vele találkozni, de természetesen életművében mindennekfelett a színpad szolgálata áll. A Csirkefej színrevitelekor készült műsorfüzet tanúsága szerint így vall az alkotási folyamatról: „Amikor ezt a csodálatos feladatot – a Vénasszony szerepét – megkaptam, rájöttem, hogy a megformálásában csak önmagamból indulhatok ki. Ötvenes életkor közelében én még nem érzem magam öregnek, de már volt alkalmam rájönni, hogy az idő észrevétlenül is eltelik... Minden ember életében eljön a pillanat, ami figyelmeztet az élet múlására, a kötődésekre.”

Az utóbbi években is sikeres alkotásokban kapott megbízatást. Janusz Gowacki Negyedik nővérében (rendező Alexandre Colpacci) – a *Bábuska* szerepével – 2005-ben a Határon Túli Színházak Fesztiválján Kisvárdán részese volt Szabolcs–Szatmár–Bereg megye alkotóközösségi fődíja kiérdemlésének. De említhetünk más jelentős színpadi sikereket: Szigligeti–Mészöly–Aldobolyi Liliomfi (*Kamilla* alakja, rendező Galí László), Jean Cocteau Rettenetes szülők (*Yvonne* szerepe, rendező: Farkas Ibolya) a Hallottatok, mi esett meg útban a fórum felé?! című musical (*Domina*, rendező Bokor Péter), Örkény István Macskajáték tragikomédiája, melyben Orbánnét alakítja nagyszerűen, rendező: László Csaba.

Legutóbbi szerepe a *Tekeriné* Shakespeare Szeget szeggel komédiában, amivel újra Alexandre Colpacci bízta meg.

Ha egy színésznőről akarunk elismerő szavakat mondani, hajlamosak vagyunk alakításai tükrében szemlélni pályáivét, de Balázs Éva karrierjének fontos része a Színművészeti Egyetem kötelekében kifejtett tanári munkája is. 1993-tól 1999-ig főállású tanárként, majd 2005-ig óraadóként tanított ott, ahol egykor ő maga tett szert ezekre az ismeretekre – nem akármilyen színvonalon. A keze alól kikerült színész-ivadékok – vagy legalábbis azok, akik hűek a tanárnőjüktől kapott útravalóhoz – hittel, odaadással és művészi alázattal szolgálják Tháliát, erdélyi és anyaországi színpadokon egyaránt sikerrel. Művészi és kifejező beszédet, valamint színészmesterséget, improvizációt oktatott, ennek révén egyéni előadók estek kivitelezését is irányította. Máig is emlékeztetnek a Kátai István–Domokos Laci kettőssel színre vitt Bajor Andor műsor, a Kicsid Gizella hallgató által bemutatott Észak-kínai szerető. A versmondás megszerettetését is feladatának tekintette a színész-tanárnő, rangos költőkkel ismertette meg tanítványait, ugyanakkor különleges módszert keresett és talált klasszikus művek nem szokványos bemutatására: oratóriumszerű előadásokat rendezett Az ember tragédiája és a Csongor és Tünde szövegekből, újszerű megközelítést keresve az említett remekműveknek.

Balázs Éva művészi tevékenységét, alakításait díjak, kitüntetések honorálják. Országos II. helyezést ért el 1983-ban az Anna szerepével Sütő András: Pompás Gedeonjában, III. díjat érdemelt ki 1983-ban a Farkas Árpád verseiből összeállított Apáink arcán versműsorral. 1992-ban kapta meg Kovászna Megye önkormányzatától *A Kultúra Szabadságáért díjat*, ugyanebben az évben Kisvárdán a Határon Túli Színházak Fesztiválján *Közönségdíjas* lett a sepsiszentgyörgyi színház Sári bíró című produkciójában. S, mint már említettük, Kisvárdán 2005-ben is a díjazottak között szerepelt.

A laudáció latin eredetű szó, a laudo, laudare igéből származik. Számos jelentése van, többek között dicséretet, védőbeszédet jelent de azt is jelenti: méltatás. Méltatni valakit, valamint, aki és ami említésre méltó. És jelen esetben természetesen van kiről méltató szavakat mondani, van, akit dicsérni.

Egy lexikon-szócikk azt írja Balázs Éváról: „Széles skálájú művész, aki drámai és komikai adottságokkal egyaránt rendelkezik.” Ezt elsősorban közönsége tudja igazolni. Mi pedig mit kívánhatnánk a jövőre nézve? Természetesen azt, hogy tartsa meg a széles alkotói skáláját, és maradjon továbbra is a közönség és a színházi szakma által egyaránt elismert,

sikeres színművésznő!

KISS ÉVA EVELIN

***

FAZAKAS MIHÁLY. Íme, az ember. Aki Önök előtt áll, az ünnepelt, néhány napja már 30 éves. Született Sepsiszentgyörgyön, színművészeti egyetemet végzett Marosvásárhelyen, él és dolgozik (de lehet, hogy csak az utóbbit kellett volna mondanom) Sepsiszentgyörgyön.

Hamarabb járt színházba, mint iskolába, s amikor ez utóbbira is sor került, tanulás helyett titokban a szentgyörgyi színház éppen műsoron levő színpadkép kicsinyített mását építgette nagy szakértelemmel, de az előadás szövegét is fel tudta mondani. Misi ke végül gimnáziumba került, itt a lyukasórák hőse, s a helyettesítő tanárok mentőangyala lett: rögtönzött egyéni kabaréműsorával 50 percen át folyamatosan szórakoztatta, amúgy nehezen fegyelmezhető osztályát. Innen már egyenesen vezetett az út az Osonó (a Mikes Kelemen Gimnázium diákszínháza) megalapítása felé (1993. február).

Rögzítsünk a történelem számára egy képet: Misi ke, Bornemisza Péter *Elektrájában*, Aegiszthus szerepében: fűzfaparipán lovagol be a színre, lefékez, elégedetten néz szét birtokán: „Kicsoda hitte volna, hogy Agamemnonnak gazdag királysága ily hirtelen reám maradna! – mondja. Nem jó! „Nem elég erős”. És Misi ke ismét belovagolt, ismét nem tökéletes, vissza, előlről, tízszer, harmincszor, ötvenszer, ha kellett, míg végül felszejt az igazi – talán így jó, van erő benne. Természetesen, senki sem kérte a jelenet megismétlésére, saját igényeinek, önmaga mércéjének kívánt megfelelni Misi ke.

Aztán a színművészeti egyetemen vizsgaelőadás Bocsárdi Lászlóval, s a sors (Misi minden lépését valaki gondosan vigyázza fentről) gondoskodott arról, hogy az áldásos együttműködés a szentgyörgyi színházban is folytatódjon. Érdekesítő próbafolyamatok, izgalmas előadások korszaka ez (*Kasimir és Karoline*, *Rómeó és Júlia*, *Ilja próféta*, *A csoda*). Mindebben semmi rendkívüli, de – közeledünk a laudációhoz – ekkorban Misi, a hivatásos színész, hű maradt az Osonóhoz, mindent magába szívott a színházban, s mindent átadott hűségese középiskolás tanítványainak. Az Osonó kezdte kinőni régi köntösét, végül színházi műhely lett, ahol a 16-18 éves színésznek legalább négyévi, pontosan megtervezett tréning, gyakorlat, tábor, meditáció, színházról, világról való elmélkedés van a háta mögött. Végül 2000 szeptemberében a sepsiszentgyörgyi Művészeti Szakközépiskolában sikerült megalakítani a drámaosztályt (ma, 2008-ban, az egyetlen magyar nyelvű drámaosztálya az országnak). Misi tanszékvezető tanárként fiatalok olyan népes taborát toborozta a szent színház köré, hogy döntenie kellett: a (hivatásos) színház (amit ő szeret kőszínháznak nevezni), vagy a tanítás. Fenti sugallatra az utóbbi mellett döntött. Tanít, tréningeket vezet, és közben, egy-egy évfolyammal, létrejön a sajátos „Fazakas Misi ötlete alapján, a csoport improvizációból született” előadás. (Természetesen az ötletet Misi megálmodja.): *Jolika* (2002), *Farsang* (2004), *Részletek a bolyongás meséiből* (2006). Ha a *Jolikát* hümmögve fogadták, az utóbbi kettőt már mind a budapesti, mind a bukaresti szak-

ma díjazta.

De nem ez a lényeg. A lényeg az, ami a játék terében történik (az Osonó előadásain gyakran a nézőket is bekapcsolják ebbe a térbe). A térben a csendnek, az üres tér akusztikai megfelelőjének kell megszületnie. Színész és néző a csendben önmaga jelen idejébe jut el. Ezek a csendek vagy megszületnek előadásokként, vagy nem. Megtervezni, begyakorolni, netán megrendezni nem lehet. Az üres tér csendje csak akkor lesz élő, csak akkor lesz jelen idejű, ha a színész (aki már rég nem színész a szó hagyományos értelmében) eljut a megvilágosodásnak a Zeami mester által leírt szintjére: *benső látással minden oldalról egyszerre látni*. Ezzel a benső látással lát a festő, amikor *egybe látja* a gömböt, vagy a kocka mind a hat oldalát. A tréningek során Misi színészei eljutnak a szívből eredő mozdulatig, amikor – ismét Zeami mestert idézzük – „*majd táncolunk, majd táncoltattunk*”. Jegyezzük meg: a keleti művész számára a szív nem az érzelmek fészke, hanem a tudat, az öntudat és a *látnoki* gondolkodás székhelye. A csend szentségében részesülő néző (aki már rég nem néző a szó hagyományos értelmében) felteheti magának a kérdést: *ki táncoltat?* Mint ahogyan Brook is felteszi magának a kérdést, amikor egy éjjel a dzsungelben csapata dalra fakadt: „*Honnan jött a hangunk? Mi volt a kiindulási pontja? Mi énekeltünk, vagy általunk énekelt valami?*”

Ezt a különös állapotot fedezi fel Misi a tanítványaival (az idén kb. 80 emberrel dolgozik szervezett keretek között reggel nyolctól éjfélig), s újabban, mint aki küldetést teljesít, bolyong, utaztatja előadásait a Budapest és Bukarest közötti térben. A *Részletek a bolyongás meséiből* a 99. előadásnál tart.

Néhány pillanat múlva Misi Szentgyörgyi István-díjas lesz. A díj névadója nyolcvannyolc évesen, betegen, legendás szűrében még eljátszotta Tiborc szerepét (érdekes, ennek is a napokban lesz az évfordulója, április 16-án). Misi 30 évesen kivonult abból a színházból, melyhez az idős pályatárs annyira ragaszkodott. Elképzelésük a színházról, színészetéről – két külön világ, csillagjaik távoli pályákon bolyongnak.

De ez a két pálya, nézetünk szerint, a belső végtelemben, a színész szívében, találkozik.

SALAMON ANDRÁS

***

SOÓ ZÖLD MARGIT. Történelmünk, művelődéstörténetünk jeles napjait féltve őrzi a kollektív emlékezet. Olyan kapocs ez, amely képes összefogni egy közösséget, egybekovácsolni a megannyi ideológia, megannyi világnézet, megannyi műveltségi szint mentén kiteljesedő egyéni sorsokat. És egyben védőpajzs is a felejtés, vagy az esetleges kiteszítottság ellen. Ezért is érzem különösképpen jelentősnek az EMKE javaslatát, amely április 12-ét az Erdélyi Magyar Közművelődés Napjává nyilvánítva újabb emlékezetes dátummal gazdagítja jeles napjaink tárházát. Ezt a rendkívüli, hagyományteremtő ünnepi eseményt igyekezett az EMKE égisze alatt tevékenykedő Barabás Miklós Céh is emlékezetessé tenni azért, hogy alapító tagját, a világviszonylatban is ismert és elismert kolozsvári grafikai iskola kimagasló személyiségét, Soó Zöld Margitot javasolta a meg-

tisztelő, Szolnay Sándor-díjra.

Olyan művészt, aki csendben, de kitartó következetességgel haladt a választott úton. Hamar rátalált önmagára, érzelmi felhangokkal dúsitott, realitásból táplálkozó, sajátos művészi világára, amelyhez mai napig hű maradt.

Egyenesen felfelé ívelő pályáján, sohasem óhajtott mások háttérbe szorításával az élre törni. Ennek ellenére mégis az élre került. Csakhogy önmagával szemben támasztott túlzott elvárásai és művészi berkekben megbocsáthatatlan szerénysége miatt ezt éppen ő maga nem vette észre.

A képzőművészet minden ága férfimunka – vallja szilárd meggyőződéssel. Keményen meg kellett tehát küzdenie azért, hogy megfeleljen a maga támasztotta elvárásoknak. A maximumnak. Kezdet kezdetől a legmagasabbra tette a mércét mind a festészet, mind pedig a grafika vonatkozásában. Nem váltott hangot, nem hazardírozott a színek és formák adta lehetőségekkel, nem-érdekelték az olcsó megoldások.

Kora gyermekkorától érezte a természetet s az emberkéz alkotta remekléseket. Én beszívom a világot, amit látok, de nem úgy adom vissza, ahogy láttam, hanem ahogy éreztem – nyilatkozta a legutóbbi interjújában.

És ez művészetének lényege. Egyfajta érzelmes ég-föld-rajz. Mindaz, amit a természet és a természet parányi alkotóelemeként az ember a végtelen időben létrehozott.

A sokat utazott, sokat látott művész útirajzai, ihletforrásainak képi vetületei egyben lélekrajzok is. Hiszen korántsem véletlen, hogy a művész mit választ ki abból az élményanyagból, ami érte és azt hogyan önti művészi formába. Ésvén szó akár Dubrovnikról, Szárhegyről, Füzesmikoláról, Zsobokról, Dobrudzsáról, a delta vízi világáról, akár az alföldi Jászdózsáról vagy az ablakából látható felhőkről. S szóljanak ezek a munkák régi dicsőségekről és nyomukat őrző délceg vagy éppenséggel omladozó falakról, tájba simuló építészeti remekekről vagy a népi építészet apró csodáiról a csupasz fák vagy a földből kiszakított gyökerek fekete-szürke gyászáról, a vihar előtti feszültség a vészjósló nagy szürke felhő művészi megjelenítéséről, a napégette tarló fakó sárgájáról vagy a hatalmas levegőig uralta színgazdag napraforgós mezőről konkrétumuk dacára a művészt is belopják a képbe, A tájélmények hangulati lecsapódása okozta pillanatnyi lelkiállapotát.

De talán fordítva is érvényes a tétel: olykor a művész keres formát hangulatai képi megjelenítésére, a műtermet benépesítő kagylók, gyökerek, faágak érzéketlen kompozíciókba foglalásával. És megszületnek a Lázálmok, Küklopszok és a békésebb, oldottabb hangulatot sugárzó legújabb munkák kagylókkal és megannyi színnel a főszerében. Amelyekből az Erdélyi Magyar Kultúra Napjának méltó megünneplése céljából nyílt kiállítás a BMC Farkas utca 27. szám alatti székházának galériájában.

Az olajképeken, pasztelleken, akvarelleken kívül életművében rendkívül fontos helyet foglalnak el fekete fehér grafikái, tollrajzai. Esetükben a művész drámaiságba hajló, csapongó fantáziája hűvösen kimért, nagyvonalúan elegáns vonalbeszéddel párosul. Szürrealisztikus hangvételű grafikái egymásba fonódó képi síkokkal, szinte mozzanatokra bontva sejtetik a mozgást, az öröklét és a múlandóság ellen-

tétének képi harmóniává lényegített együttes létét.

Illusztrátorként is ismert és elismert. Ki ne ismerne a Napsugárban mai napig megjelenő rajzait.

Munkáira még véletlenül sem a harsány magakelletés, erőszakos figyelemfelkeltés, hanem a visszafogottság, a mértékletesség és a különleges műgond jellemző.

Úgy és annyit felhasználni korunk művészeti törekvéseiből, irányzataiból, hogy az összhangba lehessen a szűkebb pátria művészetkedvelő és műértő közösségének igényeivel. A programszerű megfogalmazás így meglehetősen tetszetős, elképzelhetetlenül bonyolulttá válik azonban akkor, amikor azt firtatjuk tulajdonképpen mennyi is az a bizonyos annyi? Nem csupán az erőteljesen megosztott közönség sokrétűsége miatt, hanem azért is, mert a mindenkor képzőművészet egy természetes belső feszítőerő folytán időben is elébe megy az elvárásoknak: a műalkotás kiváltotta katarzisz nem érhető el ugyanazon eszközök ismétlése által. Minden bizonyonnal ez az az erőter, amely korunk erdélyi képzőművészetének mindennemű ideologizáláson túli mozgásirányát meghatározta. Amely egy erőteljes figuratív látványközpontúságot is magába foglal. Talán, hogy a műalkotás helyi lehetőségeihez mért funkciójának is eleget tehesen: hogy dísz legyen életterünknek. Soó Zöld Margit ennek az irányzatnak a kimagasló képviselője.

A spontaneitás, az alkotás pillanatainak magával ragadó lendülete, kínja-gyönyöre, az élvezet, amellyel munkái születnek, mind-mind benne foglalhatók alkotásaiban.

Mikor dolgozom, az egy csodálatos érzés – ismeri be a művész. Ezt a csodálatos érzést pedig jelentős mértékben sikerült a nézőkbe is átültetnie.

Egy műalkotás akkor él igazán, ha kikerül a műterem falai közül, ha sikerül utat találnia a közönség felé. S bár a művésznek néhány lépéssel mindig a közizlés előtt kell járnia, Soó Zöld Margit ennek az elvárásnak, a legmodernebb kor, legkorszerűbb követelményeinek is eleget téve vált Kolozsvár, s az összmagyar képzőművészet egyik európai mércével mérhető, legkedveltebb alkotójává.

2008. április 12-én, az Erdélyi Magyar Közművelődés Napján tehát a lehető legméltóbb helyre kerül a megtisztelő Szolnay Sándor-díj.

További sikeres munkát kívánva szívből gratulálunk tulajdonosának.

NÉMETH JÚLIA

***

Laudatio DIONYSII GYÖRFI. Szakmai értekezletek során ismertem meg Kolozsvárott. Ezzel úgy van az ember, hogy a sokaságban keresi társait, az azonos nyelvet beszélőket, hogy ne érezze magát egyedül, elveszve, támogatás nélkül.

Dénes urammal azonnal megleltük a közös hangot, egy hullámhosszra hangolódtunk. Nem is volt nagyon nehéz, ha közel azonos típusú, gyűjtőkörű, ódon-új könyvtárban dolgozunk. Nagyenyed–Marosvásárhely úgy függenek össze az erdélyi művelődés múltjában, mint kesztyű és kéz, mint könyv és könyvtár, mint olvasás és értelem.

A Nagyenyedi Bethlen Kollégium könyvtárában 1977 óta dolgozik. Három évtizedet meghaladó idő,

már egyenlő egy emberöltővel, s ebből legalább húsz esztendő egyedül szolgált, mert a hatalom, az ostoba és vak hatalmak úgy gondolták: „egy könyvtárnok még csak elpizmog afféle régi és poros könyvek között, kettő, elvtársak, az már maga lenne az esztelen túlköltekezés, megengedhetetlen pazarlás, luxus...”

Nos Györfi Dénes bírta, bírja cérnával, türelemmel, fortélyal, bölcsességgel és persze nem utolsó sorban szépre és jóra vezérlő tudással.

Aki rátekin, sztoikusnak hiszi, holott ha beszélni kezd, ha könyvtára értékei között kalauzolja a látogatókat – és akad belőlük sok száz évente az európai és amerikai, a közel-ázsiai kontinensről –, ha az olvasó elé teszi a kért irodalmat, rögtön megváltozik az első benyomás: szenvedélyes ember, szakmájának szerelmese. Pedagógus, aki nem tud leszokni arról az érthető emberi gyengeségről, hogy tanítson, plusz-adatokkal szolgáljon, anekdotával ne fűszerezze a száraz tudományt. A könyvet, melynek nemcsak sorsa, de lelke is van, és ezt a lelket ki kell hegedülni a könyvtárosnak. Ez az ami Györfi Dénesnek sikerült. Ezért nem volt haszontalan a magányos szolgálat. Hiszen nagy könyvtáros elődökre, kiváló tanáregyéniségekre tekinthetett fel, közeli ismeretségbe került azokkal, kiket csak az anyakönyvi adatok tekintenek holtak: a szellem, az enyedi, az erdélyi, a magyar szellem emberei Györfi Dénes uram barátai, segítőitársai, ihletett súgói, serkentői lettek.

Idézni szeretnék abból a rövid szakmai életrajzból, melyet nemrégiben kaptam kézhez: „három évtizedes szolgálatom alatt rendkívül sok esemény, élmény részese, szem- és fültantúja lehettem. A legnehezebb – az 1977–1989 közötti időszakban – egyedüli alkalmazottként kénytelen voltam szembenézni az akkori hatalomnak a könyvtárra nehezedő s egyre súlyosbodó nyomásával, ellenőrzésével, megfigyelésével. Legfőbb célom az állomány épsége, egysége, töretlenségének megtartása, a meglévő értékek megvédése és helybennmarasztása volt, ugyanis a megszorító hivatalos utasítások sorozatával próbálták pl. a kéziratállományt a megyei állami levéltárba átszállítani, a festményeket az olvasóteremből eltávolítani, azon ürügy alatt, hogy azokat a művészeti múzeum kiállításainak használnák föl, holott az igazi cél nem más, mint az állománynak az érdeklődők szeme elől való elrejtése volt stb. Elégtétellel nyugtázom, hogy végül is maradt minden az eredeti helyén, mi több, ittlétem alatt semmi egyéb értéket el nem szállítottak az enyedi könyvtárból, sőt a megelőző időszakban kiemelt és Kolozsvárra, az ún. speciális gyűjteménybe elvitt és szigorúan zárolt kiadványokat is sikerült visszaszereznem a 89-es fordulat után. Arról nem is beszélve, hogy a kutatók csakis hivatalos igazolással juthattak hozzá egykor az igényelt anyagokhoz, mely eljárás nem kevés hányadukat valószínűleg elriasztotta a könyvtári állomány használatától.” Sikerült kijátszani a szigorú ostobákat.

Majd valamivel odébb ezekre a sorokra bukkanok: „Szakelőadásokkal vettem részt az Akadémia kolozsvári fiókja (a *Biblioteca și Cercetarea* című kötetekben jelentek meg), a kolozsvári Központi Egyetemi Könyvtár által szervezett tudományos értekezleteken (a *Biblioteca și Învățământul* című kötetekben láttak napvilágot), valamint egyéb, évente megrendezett országos jellegű tudományos konferenciákon, egészen az 1980-as évek közepéig, amikor magyar

jellegű előadásaim immár nem voltak a cenzúra ínyére – s a bevezetett gyakorlat szerint előzetesen berendelt dolgozataimat holtvágányra futtatva, egyszerűen mellőztek, töröltek a részvevők listájáról. Így többnyire csupán fiókomnak dolgozhattam.”

1989 decembere a könyvtáros-kutató és a könyvtár életében is fordulatot hozott. Nem lehet eléggé hangsúlyozni, amikor a jó szellem kiszabadul a palackból, amikor a szellem emberei megszabadulnak béklyóiktól. Györfi Dénes életében ezek az évek, a közeli húsz esztendő azt jelentette, hogy visszaépíthette mindannyiunk tudatába az enyedi könyvtárat, méltó helyére kerül az értékek őrzője és ápolója, az intézmény. Publikációi, könyvei, közleményei újdonságokat, felfedezéseket, értéktételeket, adatokat szállítottak az iskoláról, az Enyedhez köthető személyiségekről, a könyvtár ritkaságairól, a könyvtárnak az erdélyi művelődésben elfoglalt helyéről.

Nyugtalan fajta, mondtam már: ülőszakokat szervez, látogatókat fogad és kalauzol, kiadványokat szerkeszt. Továbbra sem hever el babérjain: írásai ott vannak a sajtóban, közleményei hangzanak el a szakma csúcspillanataiban. Dolgozik – ismét csak egyedül, bár maga mögött tudta, tudhatja az egész szakmát, a magyarországi, a romániai könyvtörténezek növekvő seregét. Ez bízhatja munkára.

Nemrégiben a könyvtár visszakerült régi tulajdonosához. Bár közben az állomány frissebb kiadványai és a számítástechnika elhagyta a Györfi uram gyűjteményét – ám ez csak afféle adminisztratív hátrány. Semmi sem szegte kedvét, semmi nem veheti el tőle azt az örömet, hogy az újra önállóvá vált könyvtárban immár minden kötöttség nélkül, csak a szakmai kötelmei által megerősítve szolgálja az erdélyi magyar könyvtárügyet, a Bethlen Kollégium Könyvtárát továbbépítse, gondozza. Hogy a nagy és fénylő árnyak közé életet hozzon.

A laudált hatvan esztendő. Becs szóra nem látszik annyinak, ugyanis köztudomású, az ódon értékek között, ezekkel szimbiózisban csak megfiatalodni szabad és lehet.

Isten éltesen Dénes, hidd meg, szívből jövő örömkünkre szolgál, hogy az EMKE-díj birtokosa lehetsz.

SEBESTYÉN SPIELMANN MIHÁLY

***

CALEPINUS ALAPÍTVÁNY. Marosvásárhelyen az általuk működtetett idegennyelvű népfőiskola éppen tizennyolc esztendő, mondhatni: elérte a felnőttkort. A nyelviskola első fiatal hallgatói immár családapák és családanyák, és gyermekeiket íratják be a nyelvtanfolyamokra. Az akkoriban már deresebb hajúak pedig azóta nyugdíjba vonultak és nagyszülőkké váltak. Nos, az idő múlik, és a nyelvtanulás nem ismer korhatárokat.

Ha valami és valakik ráérdemesültek az odafigyelésre, és rászolgáltak az EMKE-díjra, akkor a Calepinus Alapítvány és létrehozói, működtetői méltán azok. Munkájuk gyümölcse, annak mennyisége és minősége megérett az elismerésre.

Annakidején, a nyolcvankilences változásokat követően szembesülnünk kellett a ténnyel, hogy fiataljaink nyelvismeret hiányában képtelenek a kommunikációra, és az is nyilvánvalóvá vált, hogy

a jövőben nyelvtudás nélkül nem lesznek versenyképesek, nem tudnak majd megfelelni a jelen kihívásainak. Ez a felismerés vezette Fülöp G. Dénest, a Vártemplom akkori lelkipásztorát, hogy kezdeményezze a nyelvtanítás megszervezését az egyházközség keretében, a német Volkshochschule típusú népfőiskolák mintájára. A cél az volt – s ma is változatlanul az –, hogy elsősorban az anyagilag nehéz, hátrányos helyzetben levő magyar fiatalokat segítsék a nyelvtanulásban, egy világnyelv elsajátításában, akik nem tudnak drága magánórákat venni.

1990 tavaszán szervezték meg az első angol tanfolyamot, majd rövidesen kialakult a hároméves oktatási struktúra kezdők, középhaladók és haladók számára. A későbbiekben áttértek a hat modulós, azaz hat szemeszteres rendszerre, s így az oktatási rendszer rugalmasabbá, a hallgatói igényeknek jobban megfelelővé vált. Időközben a kínálat is kibővült: 1992-ben megindították a francia tanfolyamot (sajnos, azóta megszűnt), 1993-ban a németet, és amikor igény mutatkozott rá, három tanévben holland tanfolyamot is szerveztek. Bár a magyar nyelvtanulás lehetőségét is meghirdették, csupán két évben jelentkeztek magyarul tanulni vágyó román honfitársak.

A külföldi (amerikai, skót, francia, holland) egyházi és világi kapcsolatoknak köszönhetően minden évben sikerült külföldről érkező önkénteseket biztosítani a nyelvtanítás segítésére, akik mindvégig nagy lelkesedéssel és hozzáértéssel végezték, végzik a munkájukat. Szintén a külföldi támogatóknak köszönhetően létrejött a városban egyedülálló idegen nyelvű szakkönyvtár, amely mára több mint ötezer kötetes könyvtárrá fejlődött.

Az elmúlt 18 évben több mint kétezer hallgató végezte el a különböző nyelvtanfolyamokat. A hallgatók száma évente 300-350 körüli, és minden évben mintegy száz személy a végzetek száma. A három éves képzés mellett ugyanakkor különböző fokozatú angol és német nyelvvizsgát szerveznek, és 2005-től a Calepinus Alapítvány a Londoni Kereskedelmi és Iparkamara által szervezett Business English vizsga hivatalos vizsgaközpontja. Erre a vizsgára is szerveznek felkészítő tanfolyamot, illetve megszervezik magát a vizsgát.

Magát a Calepinus Alapítványt csak 1995-ben jegyeztették be a marosvásárhelyi törvényszéken. Nevét a Teleki Tékában is fellelhető soknyelvű Calepinus szótár után kapta, amelybe a külföldi egyetemre járás jeles erdélyi képviselője, Laskai Csókás Péter jóvoltából a magyar nyelv is felvételre került a 16. század utolsó éveiben.

Az alapítványt kilenctagú kuratórium vezeti. Elhunytáig Fülöp G. Dénes lelkipásztor volt a kuratórium elnöke, őt Fülöp Géza követte, aki amúgy a kezdetektől részt vett a tevékenységekben, igazgatta a nyelvtanítást. A kuratórium által kinevezett, a nyelviskola tevékenységét közvetlenül szervező igazgató 2007 novemberétől Fülöp G. Miklós. Jelenlegi munkatársai: Belkovits Éva tanulmányi igazgató, Takács Tünde Emese irodavezető, Kerekes Tímea pénztáros-titkárnő és a születési szabadsága alatt őt helyettesítő Nagy Bernadett.

Mindannyiuk munkájának gyümölcse ez az elismerés. Akárcsak az alapítóé, a marosvásárhelyi Vártemplomi Református Egyházközségé. Továbbá az ügynek megnyert külföldi önkénteseké és annak a

néhány helybeli kiváló nyelvtanaré, akik csekély javadalmazásért vállalták és vállalják a munkát a nyelviskolában.

A végzett hallgatók pozitív visszajelzései, a nyelviskola jó híre és a mostani EMKE-díj is azt igazolja, hogy jó ügyet szolgálnak. Önzetlen hozzáállásukat és munkájukat ezúttal az erdélyi magyar közösség nevében is megköszönjük. Gratulálunk!

ÁBRÁM ZOLTÁN

***

IRSAJ MIKLÓS. Tisztelt hölgyeim és uraim, Kedves kultúrateremtők és -apolók!

Általában azt szokták mondani az üzletemberekről, vállalkozókról, hogy egy maguknak való, zárt világot alkotnak. Azt is, hogy nem igazán jut idejük másra, mint a költségvetések megalkotására, az üzleti tervekre, az anyagi vetületben mérhető hasznokra. Nem is sorolnám, hiszen a most átadásra kerülő díj új tulajdonosáról, Irsay Miklósról, avagy sokunk Joe-járól, ez így nem mondható el. Nem az a fajta ember, akit egyszerűen be lehessen skatulyázni és mutogatni a utcán: íme, több lakást érő gépkocsival furikázik, havi harminc méregdrága öltönyt váltogat, alig fogadja a régi ismerősök köszönését. Nem, aki ismeri Irsay Miklóst régebbről, az nagyon jól tudja, hogy ő néha fárasztóan kedves tud lenni, de ugyanakkor megszállottan tevékenykedik évek óta, az üzleti világ legkülönbözőbb területein.

Nem véletlenül mondom róla, hogy néha fárasztó a kedvessége, mert ugyanígy lépett ki annak idején a hajdani tizenegyes, majd hármas, vagyis a Báthory Gimnázium kapuján, nem csöppent a karjába az amerikai nagybácsi nagy vagyona, hanem ugyanazzal a kedvességgel és huncut mosollyal építkezett: építette önmagát, cégeit, majd családját és most már nyugodtan elmondható róla, közösségünket.

Sokat lehetne beszélni, sokáig lehetne sorolni vállalkozásainak szükségességét, de most egy nagyon fontosat szeretnék kiemelni: a mindenki által így vagy úgy ismert, hallott és értékelt Paprika Rádióról van szó. Kolozsvár egyetlen magyar nyelvű kereskedelmi rádiójáról, amely a nap 24 órájában és a hét valamennyi napján fülön csípi a kolozsvári magyarságot. Ez is hozzátartozik Irsay Miklós fárasztónak vélt kedvességéhez: eldöntötte a város magyar vállalkozóinak egy részével, hogy kell és lesz egy ilyen rádióállomás, Miklóst bízták meg ennek talpra állításával, Miklós pedig villámgyorsan útnak is indította. Így elmondva és leírva nagyon egyszerű és rövid e a folyamat, ugye? Sokan tudják önközül is, hogy mit jelent ez. Mennyivel és mivel jár. Miklós is tudta és mégis teljes bedobással végigcsinálta ezt a szerepét is, a kolozsvári magyar közösségért. Felépített egy új magyar intézményt. Villámgyorsan felfutatta társaival és munkaközösségével együtt: a Paprika Rádió a második leghallgatottabb kereskedelmi rádió Kolozsváron. Ez pedig nem kevés.

Miki ezzel a rádióállomással rengeteget tett le a magyar közösség, a közművelődés asztalára. Szerényen, csendben, de annál makacsabban tudta ezt (is) megálmodni, kiszámítani, felépíteni és működtetni. Mi, akik ismerjük Miklóst tudjuk, hogy ezzel még nem fog belesüppedni a fotelbe, faltörő kos szerepe nem itt ér véget.

Az eddigiekért viszont most húzzuk meg a vona-

lat és gratulálunk Irsay Miklósnak!

PÁSZKÁNY ÁRPÁD ZOLTÁN

***

BÁLINT LAJOS. Vannak, akiknek életműve egy rendkívüli, berobbanó eredményben csúcsosodik ki, és mindaz, ami előzőleg történik, csak láthatatlan előkészület a rendkívüli pillanatra. És vannak, akiknek pályáján észrevétlenül sorakoznak egymás után a külső szemlélő által esetleg figyelemre sem méltított teljesítmények, s csak hosszabb idő után visszatekintve tűnik szemünkbe az életmű Egésszé összeálló teljesítménye.

Bálint Lajos ez utóbbiak sorába tartozik.

Szerepe van ebben munkája természetének is. Hiszen ki az – a szakmabeli keveseket leszámítva –, aki egy könyvet véve a kezébe, odalopoz a kolofon-oldalra, s elolvassa azt a néhány nevet, amelyeknek a könyvcsinálás hagyománya szerint ott a helye: szerkesztő x, műszaki szerkesztő y – esetleg korrektor z. A könyvcsinálás névtelen katonái ők.

A szerző által megalkotott, s a kiadó által feldajkált kézirat az ő munkájuk nyomán lesz könyvvé. A szerző megszüli a művet, a szerkesztő közreműködik abban, hogy az tartalmilag, nyelviileg rendben legyen, de a kolofonban elrejtettek munkája által ölt formát, veszi magára a grafikus-megálmodta kötést és tűnnek el arculatáról az olvasást sok esetben bosszantóan zavaró helyesírási szeplők.

Mindennek a munkának a romániai magyar könyvkiadás terepén közel hatvan éve Bálint Lajos az egyik kulcsembere.

Inaséveit ezen a terepen egy másik legendás erdélyi könyvcsináló, Tóth Samu mellett szolgálta le. A Méhkas Diákszövetkezet, a Józsa Béla Athenaeum majd az Állami Könyvkiadó kiváló műszaki szerkesztőtől tanulta meg nem csak a szakmát, hanem a minőség szigorú elvárását is: azt, hogy a magyar könyv erre mifelénk minden ízében kulturális tett, hogy igazodnia kell Heltai Gáspártól és Misztótfalusi Kis Miklóstól eredeztethető hagyományaihoz, tartania kell azt a mércét, amelyet – már a kisebbségi időkben – Kós Károly állított fel az Erdélyi Szépírók Céh könyvsorozatával, tudnia kell felhasználni mindazokat az új technikai lehetőségeket, amelyeket a 20. század kínál és tudnia kell szembenézni azokkal a nehézségekkel, amelyek a könyv műszaki szakemberére vártak a romániai nyomdaipar már akkor sem világszínvonalú technikai körülményei között.

Tóth Samu sem volt az az ember, aki sokat okította volna a fiatalokat: el kellett lesni tőle sok mindent, egy-egy szemvillanásából kellett kiolvasni a dicséretet is, a dorgálást is. Bálint Lajos megtanulta a szakmát, és megtanulta azt is, hogy a minőségnek a könyvcsinálásban is van egy alapvető feltétele: a csapatmunka.

Amikor Tóth Samu váratlan halála folytán a helyére kellett állnia, már ott dolgozott az Irodalmi Kiadó kolozsvári műszaki szerkesztőségében grafikusként Deák Ferenc, s munkájuk – hozzájuk számítva harmadikul az esztergapatdól a könyvkiadásba visszatért Hatházy Ferencet – már a romániai könyvkiadás 1969-es átszervezését megelőzően oly mértékben összehangolódott, hogy arra csapatot lehetett építeni. Ez a csapat lett az 1970-ben indult Kriterion

Könyvkiadó, amelyben a kolozsvári szerkesztőség műszaki osztályának vezetését Domokos Géza őreá bízta.

Sokszor esett már szó arról, hogy a romániai magyar könyvkiadásnak van egy Kriterion-korszaka. Sokszor emlegettük az akkoriban megjelent könyveket, amelyek összességükben az itteni magyarság szellemi élni akarásának, életképességének messze földön is elismert teljesítményeiként vonultak be a köztudatba. De arról sokkal ritkábban esett szó, hogy ezek a könyvek – az akkori magyar könyvszakma mércéjén is – milyen magasán álltak. Most itt az alkalom, hogy elmondjuk: ebben Bálint Lajosnak múlhatatlan érdemei vannak. Ő volt az, aki Tóth Samu könyvműves örökségét tovább vitte, ökörlötte szerveződött az a csapat – részei voltak az említettek: Deák Ferenc és Hatházy Ferenc mellett a korrektorok: Mező Piroska, Nagy Enikő, Debreczeni Ágnes, Fodor Irén – , akiknek teljesítménye a könyvcsinálásnak ebben a szakaszában méltán állítható a Kriterion-korszak könyveinek tartalmi érdemei mellé.

Bálint Lajos megtanulta Tóth Samutól a szigorú igényességet, és ezt munkatársainak is tovább tudta adni. Aki nem tudott vele lépést tartani, annak nem is volt mellette maradása. Ma, amikor sokan azt hiszik: a számítógép helyesírási programja mentesíti a kiadót a szöveggondozással való bíbelődéstől, amikor kidolgozott szerkesztőprogramok állnak, a műszakiak rendelkezésére, valahogy háttérbe szorult a munka eredményével szembeni emberi felelősség. Sajnos, naponta tapasztaljuk ennek negatív következményeit, s éppen ezért, túl az impozáns mennyiségi teljesítményen, ezért tartjuk ma különösen fontosnak a Bálint Lajos-felmutatta szigorú szakmai igényesség példáját.

Persze mindenkit elér az a korhatár, amikor – a magyarul használt méltóságteljes kifejezés szerint – nyugdíjba vonul. Bálint Lajosnál nyoma sem volt ennek a méltóságteljes vonulásnak. Amikor 1992-ben a Kriteriontól megkapta az obsitot, már megvolt az az új munkakör, amelyet részben neki kellett felépítenie: az Erdélyi Református Egyházkerület Misztótfalusi Kis Miklós nevét viselő nyomdája. Erről az építéstörténetről, amelybe a mai kor színvonalán álló magyar nyomdai szakemberek kiképzésétől a mi igényeinknek és lehetőségeinknek megfelelő gépek kiválasztásán át az új munkatársak beneveléséig rengeteg minden belefér, szintén sokat lehetne beszélni.

Tizenhat éve dolgozik itt: új csapatban, új technikai körülmények között – korát meghazudtoló aktivitással.

Azon a képzeletbeli könyvespolcon pedig, amelyen az általa szerkesztett több ezer romániai magyar könyv sorakozik – életművének észrevétlenül egymásra rakott téglái –, az utóbbi tizenhat évben feldajkált könyvek száma is közel jár immár az ezerhez. És Bálint Lajos minden reggel 8 órakor már ott ül a nyomdában, számba veszi a napi teendőket, s délután 2 órakor – úgy, ahogy hatvan éve teszi – hazaviszi a napi feladatok gondját, hogy másnap reggel újra kezdje.

Elpusztíthatatlan, mint az erdélyi magyar könyvkiadásnak az a szelleme, amelynek továbbvivője.

DÁVID GYULA

***

LASKAY ADRIENN. Miután felkértek, hogy köszöntsem a karmester-asszonyt és mondjak laudatiót EMKE Életmű-díja alkalmából, azon töprengtem, hogyan mutatható meg egy sokoldalú művész, egy sokarcú muzsikus reprezentatív portréja a maga teljességében egy rövid, néhány pillanatnyi, ünnepi köszöntő keretei között. Nehéz eldönteni, hogy melyik arc kerüljön előtérbe: a karmesteré, a karvezetőé, a tanáré, a korrepetitoré vagy a zenetörténeti kutatásokban is jeleskedő íróé, kritikuse.

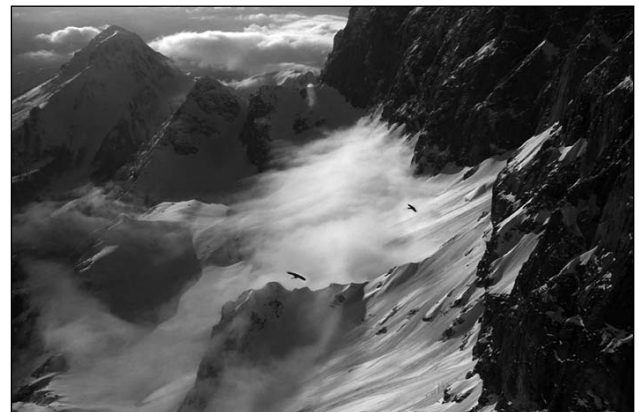
Laskay Adrienne a mai Báthory Gimnázium matematika-fizika, reál szakán letett remek érettségi után az akkoriban még kiválónak számító Gh. Dima Zeneművészeti Főiskolán szerzett 1966-ban zenetanári, majd 1973-ban karmesteri oklevelet, majd Weimarban, Ottmar Suitner osztályában képezte magát, továbbá Kolozsvár legrangosabb zenei intézményeiben dolgozott és gyakorolta hivatását. Volt karmester a Kolozsvári Román és a Kolozsvári Magyar Operában, volt sűgő, korrepetitor, művészeti titkár, tanított a Gh. Dima Zeneakadémia Lied és oratórium tagozatán, és egy évtizedig volt karvezetője a Kolozsvári Magyar Opera énekkarának is. Karmesterként, karvezetőként és zongorakísérőként rengeteg külföldi és belföldi turné, fesztivál, hangfelvétel és hangverseny aktív részvevője volt. Ha Laskay Adrienn operával kapcsolatos írói, fordítói, szerkesztői munkáit végignézzük, joggal mondható, hogy Laskay Adrienn kimagasló szinten sajátította el ezt a rendkívül sokrétű és bonyolult szakmát, és belülről ismeri a zenés-színházi munka minden csínját-bínját.

Laskay Adrienn személyében egy olyan „all round”, sokarcú, sokruhás muzsikus portréja sejlik fel bennem, aki manapság már igen ritka példány, legtöbbször az opera, a zenés színház szellemi környékén bukkan fel, és néhányan jól tudjuk: nélkülözhetetlen. Mindannyiszor nagy szeretettel és örömmel gondolok vissza a közös munkákra és eseményekre: az 1991-es Székely fonóra, majd a Budapesti Tavaszi Fesztiválra, a 2006-os Miskolci Operafesztiválra, a 2005-ös Bartók vagy a 2007-es Kodály Emléknapokra...

Drága Adrienn! Fogadd szeretettel az EMKE Életmű-díját, további nagyon jó munkát kíván neked és gratulál,

DEMÉNY ATTILA

Dachstein

UTAZÁS SZÍNEKBEN ÉS FORMÁKBAN

Képzőművészeti kiállítás az Orient Expressz forgalomban állítása
125 évfordulója tiszteletére

Néhány éve Temesvárott a Romániai Képzőművészek Szövetsége helyi szervezetének kezdeményezésére és égisze alatt rendszeresültek az évfordulós tematikus kiállítások, amelyekkel a Béga-parti városban élő festők, grafikusok, szobrászok és iparművészek helytörténeti vonatkozású jubileumokat köszöntöttek, ünnepeltek. Nagyszabású reprezentatív tárlattal, amelyet A fény címen a Hunyadi-kastély lovagtermében rendeztek és nyitottak meg, emlékeztek meg a villamos közvilágítás bevezetésének 120. évfordulójáról. Egy másik csoportos a Fellner és Helmer bécsi építésziroda tervezte színházépület felavatásának 130. jubileumát köszöntötte. Az anyaság címet viselte a Dózsa György kivégzésének, vastrónusának helyén felállított Mária- emlékmű felállításának centenáriuma alkalmából megrendezett kollektív tárlat. A Szeged–Kikinda–Zombolya–Temesvár vasútvonal megépítésének másfél évszázados évfordulóján a temesvári Közigazgatási Palota előcsarnokában megnyitott Az utazás című kiállítással tisztelegtek a Bánság fővárosának hivatásos képző- és iparművészei. Komoly érdeklődést és visszhangot keltett 2007-ben az 50 absztrakt jel – Hódolat Constantin Brâncuși emlékének címen Budapesten és Temesváron bemutatott kiállítás, amelyet a világhírnevet szerzett nagy román szobrász alakját, egyéniségét és művészetét idézte halála félévszázados évfordulóján. A Végtelen oszlop alkotójának emléke előtt tisztelgő kiállítást a Romániai Képzőművészek Szövetsége temesvári szervezete a budapesti Román Kulturális Intézettel – amelynek a temesvári közíró és irodalomkritikus, Brîndușa Armanca az igazgatója – karöltve rendezte meg 2007-ben. A tárlat sikere, pozitív fogadtatása arra serkentette a két intézményt, hogy az együttműködést folytatva 2008-ban újabb évfordulós kiállítást hozzanak közösen tető alá. Az 2008 áprilisának elején megnyitott Utazás térben és időben – Orient Expressz 125 című kiállítás, amely 2008. május 30-ig tekinthető meg Magyarország fővárosában a Román Kulturális Intézet (Izsó u. 6. sz.) termeiben egy közlekedés- és művelődéstörténeti esemény évfordulója előtt tiszteleg. Az eredeti vállalkozás, a színvonalas tematikus kiállítás jelentőségét a tárlatnyitón, amelyet népes és rangos közönség tisztelt meg személyes jelenlétével, Kócziánné Szentpéteri Erzsébet, a budapesti Közlekedési Múzeum főigazgatója, Brîndușa Armanca, a budapesti Román Kulturális Intézet igazgatója, Dumitru Șerban szobrászművész, egyetemi professzor, a Romániai Képzőművészek Szövetsége országos elnöke, valamint a szakmai egyesület temesvári szervezetének elnöke méltatta, domborította ki.

A budapesti kiállítás megnyitóján megjelent temesvári művészek csoportját Brîndușa Armanca, a Román Kulturális Intézet igazgatója köszöntötte.

Jecza Péter: Szövetség bronz 40x17x16 cm

Cosor Viorel: Ősrégi jármű, olajfestmény 100x100 cm

Kereken 125 esztendővel ezelőtt, 1883. június 5-én a párizsi Gare de l'Est pályaudvar peronjáról – amely Ady Endrét is versírásra ihlette – újtára elindult a távoli Isztambul irányába egy választékosan, kényelmesen és előkelően berendezett vagonokból álló vonatszerelvény, amelyik az Orient Expressz nevet viselte. A gyorsvonat mozdonyának hosszú sípja, a gyorsuló kerekek robogása nemcsak egy vonatszerelvény elindulását, mozgásba lendülését jelezte, hanem egy káprázatos legenda, egy több jelentésű mítosz születését is, amely átjárta és áthatja az egységesülő Európa művelődés- és civilizációtörténetét. Az Orient Expressz története tulajdonképpen a 19. és 20. század Európájának története.

44 temesvári hivatásos képzőművész – akik azt tűzték céljukul, hogy a festészet, grafika, szobrászat és iparművészet jellegzetes eszközeivel az egyetemes szállítás- és művelődéstörténet egyik jelentős, kiemelkedő eseményét fémjelizzék – mutatkozik be egy évforduló tematikus csoportkiállítással Budapest művészettudományi közönségének. Vonzotta, behatóan foglalkoztatta és ihletőleg gerjesztette az alkotók fantáziáját az Orient Expresszrel való utazás témája, de főként annak különleges szimbolikája, mélyebb értelme és üzenete.

Az Orient Expressz atyjának, Georges Nagelmackers (1845–1905) belga üzletember és vállalkozó ötlete nagyszerűnek és roppant hasznosnak, gazdagon kamatozónak bizonyult. Az elegáns és titokzatos vonatszerelvény, amelyik jövet-menet a Párizs–Nancy–Strasbourg–München–Bécs–Budapest–Szeged – Zombolya–Temesvár–Karánsebes–Krajova–Bukarest–Giurgiu–Ruszcuk–Várna–Isztambul útvonalon közlekedett, viszonylag rövid idő leforgása alatt külön fogalomná, összetett, mély értelmű jelképpé vált. Nemzetközi útjai során az Orient Expressz áthaladt Magyarországon és Románia területén is, s megállt a két szomszédos ország fővárosaiban és nagyobb vasútállomásain. Évtizedeken át az Orient Expresszt a vonatok királyának, a királyok vonatá-

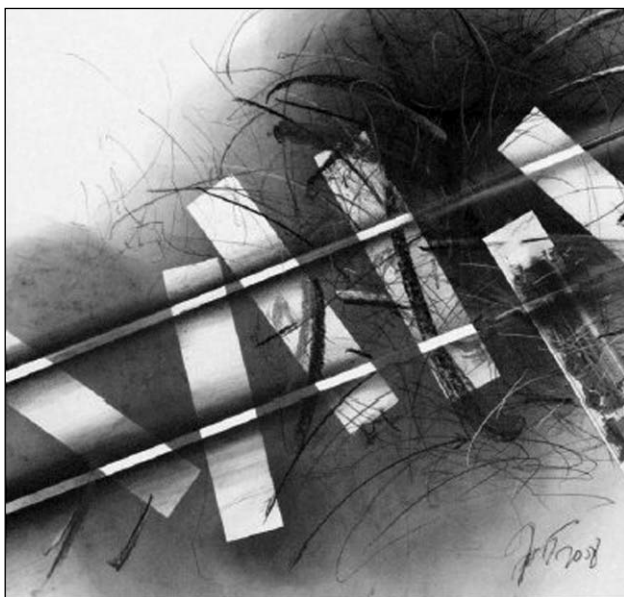

Kocsis Rudolf: Táska VIII. L fa, tárgy 10x18,5x25,5 cm

nak nevezték. A 3186 km-es utat a gyorsvonat 83 óra és 30 perc alatt tette meg, amiből 15 óra hajóút volt, mivel a kezdeti időszakban, a vasútvonal elkészültéig, Várnától Konstantinápolyig hajóval szállították át az utasokat.

A luxusvonat első utasainak 457 aranyfrank menetdíjat kellett fizetniük + 20%-ot az ellátásért, ha végig utaztak Párizstól Konstantinápolyig. Koronás fők, államelnökök, miniszterek, politikusok, művészek, szépirodák, de csempészek, hamiskártyások, tolvajok, kéjhölgyek, emigránsok, bérnyílások valamint jámbor, egyszerű polgárok, alkalmi utasok vették igényben hosszabb vagy rövidebb távon az Európát átszelő luxusvonat kiváló, kifogástalan szolgáltatásait. A gyorsvonat a személyek közvetlen, sima és villámsebes szállítását biztosította Európa két végpontja, széle között, míg vagonjai, fülkéi több visszhangot keltő politikai és társasági esemény, gáláns kaland, számtalan kémhistória és rémes gyilkosság színtereitül szolgáltak, némelyeket ez utóbbiak közül csupán a hírneves kalandregények szerzőinek képzelete szült. Az Orient Expressz annak a békés és felpozsduált történelmi korszaknak volt a terméke, mintapéldánya és jelképe, amelyet „belle époque”-nak szokás nevezni. Érdekességként jegyezzük meg, hogy az I. világháború végén Ferdinand Foch (1851–1929) francia marsall és az Antant képviselői az Orient Expressz 2419. számú étkezőkocsijában fogadták el a német fegyverletételt.

A világ sok neves írója, muzsikusa, festője és filmművésze számára – akik figyelmet keltő, remek alkotásokkal járultak hozzá legendáriuma megteremtéséhez, megszilárdításához és továbbéléséhez – tárgyá és ihletforrássá vált a híres luxusvonat. A mesés vonat iránti érdeklődés napjainkban sem hamvadt el. A temesvári alkotóművészek arra vállalkoztak, hogy korszerű szemlélettel és látásmóddal, jelenkori megközelítésben és eszközökkel elemazzék, közelítsék és jelenítsék meg a Kelet és Nyugat közötti viszony, a Nyugatot a Kelettel összekötő sok-

Jakabházi Sándor: Orient Express, rajz 55x55 cm

rétű kapcsolatok összetett témáját, a hírneves gyorsvonathoz kötődő igaz és kitalált, mesés legendákat, hagyományokat és történeteket, s általánosabb síkra emelkedve a helyváltoztatás, az utazás, a kommunikáció valamint a fejlődés, a haladás égetően időszerű kérdéseit. Fölötte változatos és kifejező műfajokat, technikai eljárásokat, megoldásokat, anyagokat és kifejezőmódokat fölvonultatva a Bánság szívében élő és alkotó festők, szobrászok, grafikusok és iparművészek – akiknek sorában az idősebb, érettebb és tapasztaltabb nemzedéket Suzana Fântânariu, Aurel Breilean, Jecza Péter, Romul Nuțiu, Leon Vreme, Viorel Toma, Novák Nóra, Petru Galiș, Sorin Nicodim, Constantin Răducan, Rodica Banciu Regep, Maria Bana Jichița, a középgenerációt Viorel Cosor, Jakabházi Sándor, Andrei Medinski, Călin Beloescu, Varga Luigi István, Marcel Breilean, Daniela Oravițianu, Georgeta Medinski, Adriana Ilin Tomici, míg a fiatal tehetségek rátermett raját Delia Corban, Corina Nani, Sorin Scurtulescu, Remus Irimescu, Alina Ondine Slimovschi, Lilana Popa Mercoiu, Flora Răducan, Claudiu Toma, Vlad Corban, Sorin Iosub stb. képviselte a Budapesten megnyitott évfordulós tárlaton. Az ifjú, pályakezdő alkotók döntő hányada a temesvári Nyugati Egyetem képzőművészet és design karán – amely 1990-ben alakult – végezte tanulmányait és szerzett diplomát. A fiatalok tömeges jelenléte, sikeres szereplése erőteljesen felpozícionálta az utóbbi években a Béga-parti város művészeti életét. A magyar fővárosban kiállító alkotóművészek különböző műfajokat, nemzedékeket, csoportosulásokat és esztétikai törekvéseket képviselnek, jelenítenek meg. Budapesten bemutatott igényes műalkotásaikkal egy történelmi eseményt idéznek, egy európai mítosz és eszme – amelyet történetesen Orient Expressznek hívtak – iránti hódolatukat fejezik ki, s ugyanakkor kimunkált, hatásos leleményes, kifejező és meggyőző, eredeti művekkel gyarapítják a kortárs bányási és romániai művészet kincsesárát.

Tikanete Radu: Utazási emlék, olajfestmény 64x46 cm

Dávid Károly: Millennium, vegyes technika 50x60 cm

A kiállítás III. díjazottja a Meteorológiai jelenségek kategóriában: Gyepsi D. Géza (Marosvásárhely): Fényhíd

A fotográfia, az élmények képfírása, rögzítése modern, vizuális kultúránk, mondhatni, egyik alapigényévé vált. Az egyre inkább digitalizált világunkba, ma a fényképezőgéppel vagy akár a mobiltelefonon megörökíthetjük életünk minden mozzanatát, amelyet aztán a hordozható számítógép, az internet segítségével megoszthatunk másokkal, vagy újravetíthetjük, átélhetjük a korábbi eseményeket. A családi fotókon kívül talán a legnépszerűbb téma a vakációs élmények, a kirándulások megörökítése.

Ez készítette arra a marosvásárhelyi Örökmozgó Természetjáró Egyesület egyes tagjait, hogy 2002-ben amatőr és profi fotósokhoz, túrázókhöz és alkalmi kirándulókhoz intézze pályázati felhívását. A fotográfia mellett a kiállítás szervezésével a környezeti kultúrát is népszerűsítik. Hiszen – vallják az igazi természetjárók – nem mindegy, hogy miért barangolunk az erdőben, hegyekben. Tudni kell, mire kell odafigyelni, mik az igazi értékek a természetben. A túrázó, az élő világot fotografáló számára örömet jelent, ha észre vesz egy ritka növényt, feljut egy gyönyörű kilátást nyújtó hegycsúcsra, vagy lencséjével leereszkedik a bogarak, növények makro világába. S ezt az élményt fokozza talán az is, hogy sikerül ezt megosztani másokkal, azokkal, akik ezt még nem ízlelték

meg, de a fotótárlat segítségével betekintést nyújthatnak a természet kínálta végtelen változatok, formák világába. S hogy sikeres legyen a kezdeményezés, a nemes célkitűzés mellé könnyen került néhány állandó támogató, akik a díjalapot biztosították. A szervezők mindvégig ragaszkodtak ahhoz, hogy az oklevelek mellett könyvet, fotófelszerelést juttassanak az ajándéktárgyakat kiérdemeltnek.

A pályázatot meghirdetők minden évben más-más főtémát választottak, ezáltal is alkotásra, odafigyelésre ösztönözve a jelent-

kezőket. Volt már téma a vizek világa, az absztrakt a természetben, a magashegyek világa, Erdély természeti kincsei, a környezetrombolás, természetvédelem, s végül az idén a meteorológiai jelenségek illusztrálását helyezték előtérben a szervezők, természetesen a szabad kategóriában táj, állat és növény, valamint makrófelvételeket is elfogadva. Mi sem bizonyítja jobban a természetfotózás népszerűségét, mint az, hogy míg az első felhívásra alig 125 fotót küldtek be a pályázók addig a tavaly négy országból 1300 kép érkezett be. Két éve pedig a Magyar Fotó-

A kiállítás I. díjazottja a Meteorológiai jelenségek kategóriában: Baranyi Ildikó (Marosvásárhely): Hóvihar

A kiállítás II. díjazottja a Meteorológiai jelenségek kategóriában: Plájás István (Marosvásárhely): Virágok

Legjobb növényfotó: Gáspár Melinda (Marosvásárhely): Tavaszodik

Dicséret: Balogh Zoltán (Budapest): Akherón mólói II. (megbontott)

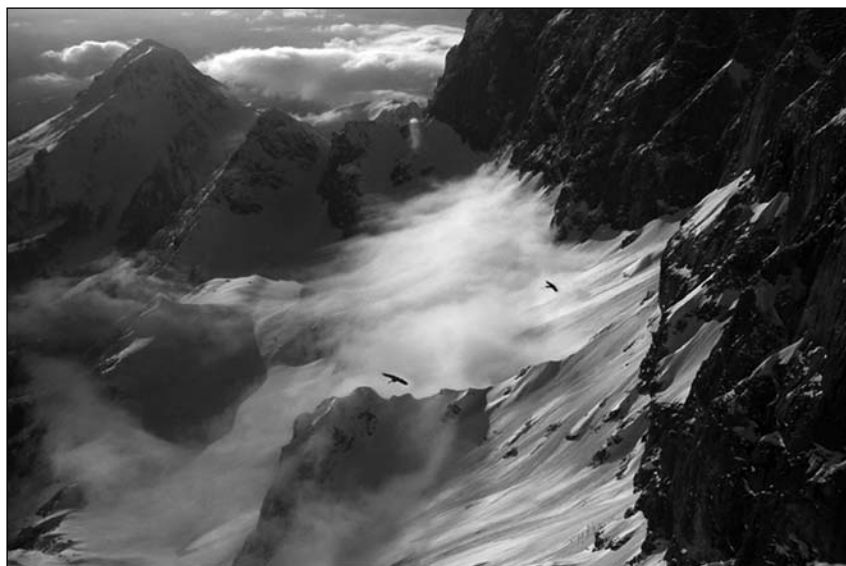
Legjobb állatfotó: Regényi Gábor (Kalocsa): Támadás

művészeti Alkotócsoporthoz Országos Szövetsége is felkarolta a rendezvényt, a budapesti Magyar Művelődési Intézetben is helyet adva a tárlatnak.

Az idén – a Népújság, az Aquaserv Rt., a Maros Vízügyi Igazgatóság, a megyei környezetvédelmi kirendeltség állandó támogatását élvező kiállítást a hetedik alkalommal szervezték meg. Ezúttal is, mint először a kiállítást április 22-e a Föld Napja alkalmára is szervezik. Mivel a 2008-as felhívásban a szervezők módosították a benevezési feltételeken – az idén először digitális adathordozón kérték be az alkotásokat – kevesebben, mindössze 47 szerző küldte be alkotását, nagyrészt Er-

délyből, Magyarországról és a Vajdaságból. Az idei rendezvény főtémája a meteorológiai jelenségek. A globális felmelegedés és a klímaváltozás okainak vizsgálata, az extrém természeti jelenségek tették aktuálissá a témát. Hogy nálunk különösen nem kell tartani drámai változásoktól – a Kárpát-medencében készült felvételek is igazolták. A különösen szép köd, szivárvány, hó, esőzés rögzítésén kívül nem kerültek lencsevégre viharok, szökőár, s ehhez hasonló ijesztő katasztrófák. A felhőkbe burkolózó magas hegyek, hűvösen szép tájak mellett a kiállított képek között vannak védett növényekről, madarokról, szabadon száguldó ménesről, Ba-

Tájfotók kategória I. hely: Tamás András (Marosvásárhely): Dachstein

laton parti csendes stégek fényképei. Megnyugtató, elgondolkodtató, csábító, felüdülést nyújtó felvételek, értő szemekkel látott és láttatott helyszínek, ahova érdemes elmenni, egyre többet elidőzni, hogy kikapcsolódjunk rohanó mindennapjainkból.

A szakemberekből álló zsűri (Kerekes Péter Pál fotóművész, Nagy Miklós Kund, a Népújság főszerkesztő helyettese, Karácsonyi Zsigmond lapszerkesztő, fotós, Vajda György szerkesztő, sajtófotós, Makkai Gergely meteorológus, Bíró Zoltán biológus, fotós, Berekméri Ágnes designer, fotós) az idén a következő szerzőket díjazta:

Meteorológiai jelenségek

I. Baranyi Ildikó (Marosvásárhely): Hóvihar

II. Plájás István (Marosvásárhely): Virágok

III. Gyepsi D. Géza (Marosvásárhely): Fényhíd

Dicséret: Várday Béla (Csíkszereda): Ködös völgyek felett

Tájfotók

I. Tamás András (Marosvásárhely): Dachsteint

II. Szabó Béla (Ötvevény): Írország II.

III. Kömöz Gergely (Budapest) A Dunánál

Dicséret: Balogh Zoltán (Budapest): Akherón mőlói II. (megbontott)

Nyílt kategória

Legjobb növényfotó: Gáspár Melinda (Marosvásárhely): Tavaszodik,

Legjobb állatfotó: Regényi Gábor (Kalocsa): Támadás,

Legjobb makrofotó: Polgár Tibor (Kalocsa): Alkonyat,

Dicséret: Madácsi Zoltán (Nagykovácsi): Harc

A Maros Vízügyi Igazgatóság különdíja: Gergely József (Zenta): Jégfalász

A hetedik Foto Natura nemzetközi természetfotó kiállítás április 25-én pénteken nyílik a marosvásárhelyi Bernády Ház emeleti kiállítótermeiben. A fotók között május 10-ig barangolhatnak a természetkedvelők.

Katolikus szerzetesrendek az erdélyi nevelésben (17–19. század)

(4)

Nevelési elvek a jezsuiták előírásai szerint

Bár időben első a ferencrend alapítása és erdélyi letelepedése, az iskolai nevelési elvek s azoknak az erdélyi, szerzetesrendek által fenntartott tanintézményekben alkalmazott rendszere ismertetésekor a jezsuita Ratio Studiorum áll első helyen. És nem csak azért, mert ez az első világszerte egységesen alkalmazott, nagyon alapos előkészítő munkával, sokak tapasztalatának feldolgozásával módszeresen megalkotott tanítási rendszer, hanem főleg azért, mert ezt a jezsuitáktól többé-kevésbé, részben vagy egészben más rendek, köztük a vizsgálatomban szereplő, Erdélyben iskolát fenntartó (a ferencesek és a piaristák egyaránt) szerzetesrend átvett, majd saját elveinek megfelelően adaptálva, kiegészítve, a korhoz és a változott követelményekhez vagy a rendi prioritásokhoz alkalmazva használt.

Szent Ignác, bár eredetileg nem tervezte, hogy a tanítást a Jézus Társaság felvállalja, a missziós tapasztalatok nyomán arra a következtetésre jutott: hivatásként kell foglalkozni a tanítással, a kor igényei és a tanításban rejlő lehetőségek egyaránt ezt sugallták. Ignác a rendalkotmányban először is a rend tagjainak tanulmányaira vonatkozó véleményét foglalta szabályba. Szerinte a diákoknak tanulmányaik során kell keresztény értékeket magukban szívniuk, s ehhez fontos a tanulmányaik helyszínéül szolgáló intézmény, valamint az ott oktató tanárok szellemi-lelki hozzáállása, irányítása. Ezért vállalta a rend tanintézmények fenntartását a legelső időktől kezdve.

A jezsuita nevelés eszménye a kiválóság elérése az aktív tanulás útján. A jezsuita nevelésfilozófia, amelyet a Ratio Studiorum foglal össze, a diákok aktivizálására törekszik, saját tanulási folyamatuk ösz-

tönzésére a kíváncsiságot és lelkesedést állítja csatasorba, a tananyag tanításának változatos módszertana, technikái erre épülnek. Egyre táguló horizontja nyílik meg az intellektuális szokásoknak és képességeknek, s világos, logikus gondolkodású, kérdezni tudó, vitára képes, szociálisan is elkötelezett keresztény kerül ki a jezsuita oktatási intézményből. Ennek az eszménynek a valóra váltásáért felelős a nevelő, akinek tantárgyában való tökéletesedése, tárgya világos előadása mellett célja a vallásos nevelés, az Isten iránti elkötelezettség és odaadás kialakítása és fejlesztése, és képes erkölcsi példát is kínálni a diákoknak.

A jezsuiták mellett, hogy az oktatás-nevelés egészét átfogó rendszert dolgoztak ki, intézeteiket minden szükséges eszközzel is igyekeztek ellátni. Ennek része volt a korszerű és tudományos anyagban gazdag könyvtár: minden tanintézetüket igyekeztek ilyenell ellátni. Az Erdélybe érkező jezsuiták az eredeti megállapodás értelmében már erre az újtukra könyveket hoztak magukkal. A Krakkóban beszerzett, tekintélyes mennyiségű könyv elsősorban hittudományi és hittérítési célokat szolgált, nem annyira iskolai használatra voltak. Így a kolozsvári iskolaalapítás szervezését s a rend megtelepedését is intéző, a helyszínen tartózkodó lengyel provinciális 1580 elején Erdély fejedelméhez, Báthory Kristófhhoz intézett előterjesztésében az oktatáshoz szükséges könyvek beszerzését sürgeti. A kolozsvári házfőnök ugyanekkor a rend generálisához intézett levelében már a könyvhiány pótlására történt intézkedéseket jelentette. Később sem szűnt ez a gondoskodás, például 1583-ban Antonio Possevino (1533–1611) jezsuita erdélyi látogatásakor a pápai javadalomból származó pénz egy részét, 50 forintot a kolozsvári szeminárium számára vásárolt könyvek formájában számolt el. Könyvekkel megrakott szekert küldött előre Krakkóból, köztük saját munkáiból, a Gergely-naptár elterjesztését szorgalmazó kiadványból. Nem csoda hát, hogy Erdélyben is rövid időn belül figyelemreméltó könyvgyűjtemény alakult ki a jezsuita tanintézmények könyvtáraiban.

Egy komplex oktatási–nevelési kézikönyv, a Ratio Studiorum

Kezdetben ahány iskola, annyi tanterv volt érvényes. Am a szervezésben más téren is olyan hatékony jezsuiták hamar rájöttek, hogy igény volna egy egységes tanrend megírására. Ratio studiorum (Az oktatás és nevelés alapküldetése) néven meg is született a tanmenetet hosszú időre szabályba foglaló írás. Az adott időszakhoz képest modern nevelési rendszerüket a 16. század utolsó évtizedében fogalmazták meg a már említett Ratio Studiorum Societa-

Tájfotók kategória II. hely: Szabó Béla (Ötveny): Írország II.

tis Iesu-ban, amelyet végleges formájában tizenhárom év után alkalmaztak. Ugyanis a dokumentumnak már az elkészítése is nagy körültekintéssel történt. Első változatát 1586-ban a rend központi tanügyi szakértői dolgozták ki, s tágabb szakértői körben megvitatták. Ennek alapján elkészült egy második változat, amelyet 1591-ben már ki is nyomtattak s szétküldtek a rend iskoláinak, hogy azt kipróbálják, s hozzászóljanak. A hozzászólásokat egybegyűjtve aztán kialakították a végleges változatot, s azt nyomtatták ki 1599-ben, ez lett ettől kezdve kötelező a világ minden jezsuita iskolájában. A hozzászólások sora azonban még ekkor sem zárult le, s az időközben a tapasztalatok alapján beérkezett további javító, módosító javaslatok figyelembevételével 1616-ban lett végleges a Ratio Studiorum.

Az 1599-es dokumentum Aquaviva rendfőnök bevezetőjével kezdődik, ezt 30 cím alá sorolt szabálysor követi, melyek összefoglalják a jezsuita iskolai tevékenység minden aspektusát az adminisztrációtól a tanítás anyagáig s annak módszertanáig. Kezdetben a tanítási program nagyon hasonlított az általános reneszánsz iskolához: a hangsúlyt a latin ékes-szólás fejlesztésére helyezték, a klasszikus modellt követve. A latin nyelvben való jártasság intellektuális törekvés, eszmény volt, de a társadalmi feltörés eszköze is.

A nagy jezsuita tanintézetek három különálló fakultásból épültek fel: a bölcsészeti volt a bevezető szak, az alapozó oktatás, a latin grammatika, poétika és retorika oktatását vállalta fel, ezt a két akadémiai kar követte, a filozófiai és a teológiai. A kisebb jezsuita tanintézményekben, a gimnáziumokban csak a bölcsészettel foglalkoztak. A Ratio Studiorum nagy része is ennek tananyagával és módszertani, szervezési-nevelési kérdéseivel foglalkozik. A jezsuita rendközpontú szemlélet a bölcsészeti tárgyakat és a tanulmányok egészét afféle bevezetésnek tekintette az előrehaladottabb, akadémiai tanulmányok: a filozófia és kiváltképp a teológia előtt. John Donohue a jezsuita tanítás módszertanát és tananyagát elemző művében (Jesuit Education) bemutatja: a jezsuita tanítás elméletében és gyakorlatában sok elem származik a reneszánsz iskola gyakorlatából, például az egyik legjezsuitábbnak tartott módszer, a prelekción, amelyet az egyik legünnepeltebb újításként tartanak számon, tulajdonképpen Erasmustól származik, már Erasmus rendszerében megjelenik, s az első századi római retorika szerzőjének, Quintilianusnak a találmánya. Quintilianus A szónok című könyvében ajánlja, mint tanítási eszközt. Quintilianus kifejezetten a reneszánsz oktatás előfutára és modellje, bár sokan állítják, hogy az ő pedagógiai újításai is mástól erednek: a korábbi görög tanítóra, Athéni Iszokrateszre mennek vissza, aki az ékeszsólás fontosságát hangsúlyozta, mint a nevelés fő célját, s tanítványaitól azt kívánta meg, hogy aktívak legyenek a tanulmányi idejük során, azaz vállaljanak cselekvő részt saját műveltségük megszerzésében, ne csak elszenvedjék, passzívan befogadva a tanító oktató szövegét. Ehelyett folytonos és rendszeres gyakorlással mélyítsék el a hallottakat.

Ignáca és első társaira meghatározó hatással volt a párizsi Sorbonne, ahol tanulmányaikat végezték – ez az intézmény modellként szolgált a későbbiekben, a sajátos jezsuita tanintézmények rendjének kidolgozásakor. A párizsi egyetem pedig a korabeli humanista pedagógia és tananyag-elrendezés módszereit követte, alapelemei közt minden bizonnyal ott lehetett

pl. Quintilianus és humanista adaptációi. Azonban a jezsuita tanrendszer sokban alapoz az egyéni, személyre szabott módszerre, magába olvasztott más iskolákban gyakorolt módszereket is, és semmiképpen nem szolgál utánzása a Sorbonne-nak.

A jezsuita Ratio Studiorum és a tanítási rend érdeme nem is a tananyag vagy a pedagógiai módszerek gyökeres eredetiségében rejlik. Sokkal inkább az különbözteti meg minden más hasonló kezdeményezéstől, hogy először tették kötelezővé szisztematikusan és egyformán minden intézményben ugyanazt a tananyagot és módszertant. A gyermek- és diákközpontú tanítást honosították meg minden tanintézetükben, s arra is kiterjedt a figyelmük e téren, hogy az óra vonzó és ne unalmas legyen – ezt is előírták a módszertani követelmények közt az iskolákban tanító tanárok számára.

Loyolai Szent Ignác híres Lelkigyakorlatos könyve a jezsuita nevelés felépítésének alapjául is szolgált. A lelkigyakorlatok tapasztalatából merített elveket használtak az oktatás-nevelés folyamatának kidolgozásához. A jezsuita nevelés célja a lelki formálás, az, hogy Isten iránti mély, egyéni szeretetet alakítson ki a diákban, s az embertárs szolgálata iránti érzéket. erre vonatkozóan már maga az alapító, Ignác is így rendelkezett a rendi konstitúcióban: „Társaságunk célja, melyre egyenesen törekszik, az, hogy segítse saját tagjainak és embertársainknak lelkét végső céljuk elérésében, amelyre teremtve lettek. Az élet példa mellett ehhez megfelelő tudás és e tudás előadási módjának ismerete is szükséges”. Szent Ignác a Lelkigyakorlatos könyv tanúsága szerint kiválóan ismerte a pszichológiát. A Ratio Studiorum arról tanúskodik, hogy követői, a rend későbbi tagjai rendkívüli módon értették a tanulás motivációjának belső dinamizmusát. A diák számára talán legnagyobb motiváló erő a dicséret vágya és a bukástól való félelem. Az akadémiai keretek közti egészséges versengés a tanulási folyamat dinamikus eleme. Iskolai és osztályon belüli versenyeket mindig ajánlott rendezni, ha az idő engedi. Gyakori, hogy a tanár tesz fel kérdéseket, a versengő felek meg a hibákat javítják, vagy maguk a mérkőző felek kérdezzék egymást. A versenyző felek lehetnek egyének vagy csoportok, olykor egy kihívóval szemben többen állhatnak ki egyszerre. A nemes versengés így további ismeretszerzés felé hajtja a versenyben résztvevő feleket. Az akadémiai disputák vagy más versenyek nyertesei díjakat, nyerevényeket szereztek, vagy különleges, kiemelt helyet az ebédlőben, a díjakat pedig nyilváno-

Viharfelhő Tihany fölött

Lovakkal álmódó

san adják át, a közösség előtt. Az 1586-os Ratio Studiorum azt is ajánlja, a leglátványosabb vitában alulmaradottakat is ültessék külön padba, a közösség számára látható helyre. A tanár számára megfontolandó, hogy a nyilvános vita megrendezése ugyanannyi munkát igényel, mint egy szokásos óra megtartása, de legalább annyi haszonnal is jár.

A jezsuita iskolarendszer, nevelési módszer iskoláik gyakorlatában

A jezsuita iskolában életkor és tudásanyag szerint csoportosították a gyermekeket, így osztva osztályokba őket. Az oktatás egységes tanrend szerint folyt, a Ratio Studiorum egységesen szabályozta a rend iskoláiban követett tanmenetet és a tanítási anyagot, nevelési elveket. A tanulókkal szemben támasztott elvárások is minden jezsuita iskolában azonosak voltak. A diákok tudását év végi vizsgákon mérték fel. A jezsuita iskola jellemzője a szigorú fegyelem, amely azonban szeretetteljes bánásmóddal párosult, s nem jelentett testi fenytést. Pedagógiai felkészültségüket mutatja az a tény, hogy jól tudták, az egyoldalú szellemi koncentrációt enyhíteni kell, ezért iskoláikban fontos helyet kapott a testmozgás, a játékok, a szórakoztató feladatok. A jezsuita iskolákban tanító tanárok – általában jezsuiták, de nem mindig – szintén az egységes tanmenet és tanítási elvek értelmében tudományos vetélkedésekkel, később, felsőbb osztályokban vitákkal növelték a diákok becsvágyát. Önképzőköröket szerveztek a tanórai munka kiegészítésére, a Mária kongregációt pedig a hitélet erősítésére, elmélyítésére, személyesség tételére. Az iskolai munkát kiegészítő önképzőkörökben kaptak szerepet, így kerültek a jezsuita nevelési intézményekbe a drámajátékok, az iskoladrámák.

A jezsuita iskolák kollégium típusúak voltak két tagozattal, a gimnáziumival és az akadémiaival. A gimnáziumban a studia inferiorákat, az alacsonyabb fokú tanulmányokat végezték. A Ratio Studiorum értelmében a középiskolai oktatásban öt osztály volt, de a legelső osztályt két részben végezhettk a kisdíákok, így lehetett hatosztályos a jezsuita gimnázium. Az alsó három, illetve négy osztályban latin nyelvtan szerepelt fő tantárgyként, illetve maga a latin nyelv, majd a retorikai osztályban poétikát: latin költők műveit és költészetet, retorikát: latin prózáírók műveit és szónoklattan tanultak egyre magasabb fokon. A gimnáziumok mellett konviktusokat is fenn tartottak, hogy ott a tanulmányi idő alatt az ifjak ne-

velésével foglalkozhassanak. A második, akadémiai tagozaton studia superiorát, magasabb fokú tanulmányokat folytattak azok, akik a középfokú iskolát sikeresen befejezték. Itt már az alapokra építkeztek, s filozófiával, majd teológiával foglalkoztak. A filozófiai kurzus volt az első, ez három évig tartott, logika–fizika–metafizika, etika sorrendben felépítve. A teológiai stúdiumok négy évig tartottak ezt követően. Ez a tagozat már egyetemi kerethez tartozott általában. A jezsuiták ugyanis az egyetemek vezetésében, az ottani oktatásban is szerepet vállaltak. Páppnevelő intézeteket külön nem tartottak fenn, szeminariumokat nem létesítettek, de nem egy ilyennek a vezetésében is részt vettek, szerepet vállaltak.

Ennek a szakszerűen kidolgozott és sokak tapasztalatán kipróbált tanmenetnek több előnye, mint hátránya volt. Amit a jezsuita oktatás szemére szoktak vetni, az a hangsúlyozottan humanisztikus beállítottság, amely a természettudományokra, egyáltalán a kor szellemi áramlataira nem figyelt, annyira szigorúan igyekezett védeni a skolasztikus rendszert.

A jezsuita gimnáziumok, mint szerte a világon, magyar földön is humanisztikus műveltséget kínáltak diákjaiknak. A reál tárgyakat s az idegen nyelveket az iskolai órákon kívül tanították. Ezen a téren 1735 után történt változás, amikor Franz Molindes tartományfőnök új szabályzatot írt elő, s a hazai jezsuiták tanrendjébe bekerült a történelem. Ugyanakkor a szabályzat biztatta a tanárokat, hogy az oktatásba a kronológia tanítása mellett a földrajzot is vegyék be, sőt, térképeket szerezzenek be az iskolák számára, és kronológiai táblázatokat. Az oktatás nyelve a latin volt, a jezsuita iskolák fő törekvése és tanrendi előírása volt a diákokat helyes, szép és választékos latinra tanítani. A diákok általában magyarul érintkeztek egymással, de az iskolában csak latinul beszélhettek, illetve étkezések alatt idegen nyelveken, olaszul, franciául.

Az egyházi iskolák az 1777-es Ratio Educationes megjelenéséig az egyház előírásai szerint oktattak, állították össze tanrendjüket. A jezsuiták a maguk Ratio-ja alapján tanítottak. A Mária Terézia nevéhez, illetve uralkodása idején kibocsátott állami Ratio azonban az egyházi iskolákra nézve is kötelező lett.

BODÓ MÁRTA

Alkonyat

Emlékezés Bodor Ferencre

(1941–1994)

Egy megjelent poszthumusz kötete kapcsán

Március 28-án a Kieselbach Galériában népes közönség előtt mutatták be Bodor Ferenc – Lugosi Lugo László Időről időre címmel megjelent fotóalbumát, ami a Kieselbach gondozásában látott napvilágot.

Az anyagról már évekkel ezelőtt hallottunk, hogy hamarosan megjelenik – aztán csend következett, majd váratlanul megkaptam a bemutatóra szóló meghívót.

A kötet előszavában a szerzőtárs Lugosi Lugo László fényképész arról, hogy hogyan és miért készültek a felvételek a következőképpen vall:

„Az ebben az albumban látható fényképek elkészítése közös ötletünk volt Bodor Ferencsel... amelyek 1985-ben készültek a Magyar Iparművészeti Főiskola gólyabálján... mert ebben a sorozatban... egyszerűen csak azt szerettük volna megörökíteni, hogyan néznek ki azok az emberek, akik eljönnek... A fényképek elkészítésére az egyik főiskolai műterem-helyiséget szemeltük ki a földszinten, közel a bejáráshoz, ahol a vendégek majd érkeznek... Én tehát bent dolgoztam, Ferenc pedig a folyóson vadászott az érkezőkre, és onnan tessékelt be őket az ideiglenes fotóműterembe. A kezében kis magnetofont tartott, és mindenkit megkért, mondja be a nevét, az életkorát, a foglalkozását...”

A megörökített személyek haj- és ruhaviseletén végigtekintve már tetten érhető az ideológiai prés lassú oldódása – a Corvin Áruház konfekcióosztálya kínálatának előrevetített teljes veresége – a szaporodó bécsi bevásárló utak snassz áruházi dömpingkínálatának fellazító hatása.

Sajnos a kötet fent említett pótolhatatlan dokumentumértéke dacára, adós marad Bodor Ferenc provokáló, utánozhatatlan finom intellektuális cinikus megjegyzéseivel – amelyekkel partnerét váratlanul betérítette és egyeseket teljes bénaságra vagy tétovaságra készítetett – néhol ugyan felvillant valami töredéket ebből az ízből – mint ahogy azt egy középkori bevakolt falfreskó helyreállításánál tapasztalhatunk – mert ezek a verbális asszociációözönök színes alakjának elengedhetetlen tartozékai voltak – egyben a kötet varázslatos üzenetét a végsőkig fokozta volna – amelyek akkor hangozhattak el, amikor a modelleket beteretlte, és az adatokat magnóba mondatta velük.

De ki is volt Bodor Ferenc? Ha azt mondjuk, erdélyi származású – ami meghatározó volt életében – vagy hogy az Iparművészeti Főiskola könyvtárosa és a közben felelőtlenül és megbocsáthatatlanul szétvert – idejében virágzó és pótolhatatlan funkciót betöltő szellemi műhely, a Tölgyfa Galéria megálmódója és létrehozója – még mindig csak felületesek vagyunk vele szemben. Felejthetetlen jelenség a szó legnemesebb értelmében, nyitott, aktualitásokra azonnal rácsapó az európai nemzetekkel fontos és nívós kapcsolattartó kultúraterjesztő és szemléletfor-

Bodor Ferenc

máló Egyszemélyes Intézmény volt, vibráló aggyal, a világ jelenségeire, történéseire naprakész hallatlan lexikális tudással, kifogástalan ízléssel, remek íráskészséggel, s nem utolsósorban a finom de nem megbántóan megsemmisítő intellektuális cinizmus pótolhatatlan egyedi képviselője ami külső megjelenésével ruházatával, szeretett tárgyaival körbeölelve tökéletes összhangban volt – s miközben gyakran a múltba nézett és abban önfeledten lubickolt – az egyre bonyolultabb napi közéletünkben továbbra is otthonosan mozgott.

(Időről időre. Bodor Ferenc és Lugosi Lugo László fotósorozata az Iparművészeti Főiskolán. Kieselbach, 2007)

BARTHA LÁSZLÓ

Harc. Madácsi Zoltán felvétele

Hibaigazító kiegészítés

Márciusi lapszámunkban Buzás Pál: A bánffyhunyadi harangszavú pap, Ignác Károly című írásának végére szánt fontos dokumentum közlése a nyomda ördöge miatt kimaradt. Pedig lévén a hunyadi és környékbeli egységes iskolahálózat létrehozásában a tiszteletesnek elvülhetetlen érdemei voltak, s megérdemelte, hogy ily módon is emléket állítsunk neki, fejet hajtsunk emléke előtt. A szerző és az olvasó megértését kérjük és köszönjük. (A Szerkesztőség)

Szerződés

Mely kötött az alólírt időben és helyen egyrészt a bánffyhunyadi ev. ref. egyház, másrészt a közoktatási magyar királyi államkormány között a következő tárgyban és feltételek alatt.

1. A közoktatási magyar királyi államkormány által Bánffyhunyadi mezővárosban felállítandó állami elemi nép- és gazdasági osztállyal egybekötött felső népiskola számára a bánffyhunyadi ev. ref. egyház átadja a közoktatási magyar királyi államkormány számára szabad korlátlan használati, átalakítási és építési joggal az úgynevezett Al-utcában lévő Bánffy-féle s a bánffyhunyadi 9 sz. telekjegyzőkönyvben 621/1–4 parcellaszám alá írt ház és udvar 1080 négyszögöl és 622, 623, 624, 625 parcella szám alatt írt kert 2 hold 820 négyszögöl, összesen 3 hold 300 négyszögöl területű telket minden rajta levő épületekkel együtt, a tulajdoni jogot magának tartván fenn, míhelyt a szerződés a közoktatási kormány által helyben hagyatván, megerősítve, jogérvényre emelkedik.

2. Fizet a közoktatási magyar királyi államkormány a bánffyhunyadi ev. ref. egyháznak az átadott telek és kertért, hasznélvezet cím alatt évenként 300 forintot készpénzben ú. m. Szent György és Szent Mihály napján mindig előre.

3. Lemond a felekezeti fiúiskola további fenntartásáról ezen városban, azonban a következő feltételek alatt:

a) A közoktatási államkormány a jövő 1874/5. tanév kezdetével a szükséges számú állami elemi népiskolát felállítja, úgyszintén egy gazdasági osztállyal egybekötött felsőbb népiskola első osztályát s jövőben a második osztályt s így tovább, míg a közoktatási törvényben megállapított számú osztályok teljesen beállítvák.

b) Mind az állami elemi, mind a gazdasági osztállyal összekötött felsőbb népiskola évi fenntartásáról, úgy az ilyen iskolák számára törvényesen meghatározott tanítók évi fizetéséről a közoktatási kormány az állam pénztárából gondoskodandó.

c) Az épületek további fenntartásáról, azoknak az iskola célokra való átalakításáról vagy netalán szükségessé váló új építkezésekről az állam fog gondoskodni.

d) Az ezen szerződéssel járó költséget az átadott ház, telek, kert adóját az állam fogja hordozni.

e) A magas kormány köteles illető közege által az épületek tűz elleni biztosítását az e község gondnokának minden év elején bemutatandó biztosítási okmány által igazolni az évi biztosítási díj kétszeres összegének megtérítése terhe alatt.

4. Míhogy az ev. ref. egyház e szerződés folytán lemond a felekezeti fiúiskola további fenntartásáról, kiköti, hogy jelenleg a felekezeti fiúiskolához élet-

hossziglan alkalmazott és a törvényes minősítvény nyel bíró Nagy Benedek elemi tanítót hasonló minőségben átveszi.

Az ev. ref. egyház által a fennebbi 1-ső pontja értelmében a vallás- és közoktatási magyar királyi államkormány rendelkezése alá bocsátott telket a közoktatási kormány kizárólag hitfelekezeti jelleggel nem bíró állami magyar tanintézetek helyiségül fogja használhatni; ha pedig a vallás- és közoktatási magyar királyi államkormány átadott telket és épületeket a jelenszerződésben kifejezett céloktól eltérő más célokra használná, azon esetben a bánffyhunyadi ev. ref. egyháznak jogában állandó a fennebbi átadott telket és kertet, mind azon idő szerint rajtok levő épületekkel együtt visszatérítési kárpótlás nélkül visszavenni, valamint általában jelen szerződés csak addig érvényes, míg a fenn írt telken létező tanintézetek a magyar királyi államkormány hatósága alatt állanak. Bánffyhunyadi. 1874. július 3-án Ignác Károly, ref. pap, Gyarmathy Zsigmond h. főgondnok, Czuczka István számadó gondnok, Csorna Péter egyh. jegyző, Mátyás Ferenc, Csonka János, Bokor János, Betlendi István, Bálint Márton, Búzás Márton presbiterek. 610–874/ig. tan. szám.

Ezen szerződésvény elfogadtatik és megerősítettik az erdélyi egyházkerület állandó igazgató-tanácsának Kolozsvárt, 1874. aug. 23-án tartott üléséből. Nagy Péter, s. k. elnök, Bodor Antal, s. k. titkár. (P. H.) 30377 szám.

Elfogadom azzal, hogy

1. mindaddig, míg a szóban forgó épület kijelölt céljára használható, nevezett hitközség arra nézve minden rendelkezési jogáról a vallás és közoktatásügyi magyar királyi minisztérium előnyére lemond olyképpen, hogy azon idő alatt a jelzett épületet sem eladni, sem adóssággal terhelni és jelzálogilag lekötni, sem más bármi célra átengedni szabadságában nem állandó.

2. Átengedő hitközség beleegyezését adja, hogy a vallás- és közoktatásügyi magyar királyi minisztérium a jelen egyezmény nyomán nyert használati jogát az 1-ső pontban körülírt épületekre és pedig az átengedő hitközség minden további meghallgatása nélkül teleggönnyileg bekebeleztesse. Budapest, 1874. év november hó 7-én Vallás- és közoktatásügyi magyar királyi miniszter. Trefort Ágost (P. H.)

(Forrás: A bánffyhunyadi M. kir. Állami polgári fiú-, felső leány- és elemi iskolák értesítője az 1898–99. tanévről. Bánffyhunyadi 1899. 7–9. l.)

A rókaszemű menyecske

Kovács Ágnes ketesdi népmese gyűjteménye

„Vót egy öreg király, annak három fia. Az öreg már olyan öreg vót, hogy nem vót képes kimenni az udvarbúli...” – kezdődik a címadó népmese.

A Kriterion Könyvkiadó jóvoltából, élvezettel lapozgatjuk, ízlelgetjük Kovács Ágnes ketesdi népmese gyűjteményének 2005. évi újrakiadását. Már a borító hangulatteremtő motívumai, mesészerű kimunkálása (Matei László) felhívja magára a figyelmet. Hát még a mesék! Olvasva e meséket megállapíthatjuk, hogy nem csak a székelyeknek van humorérzékük. Bizonyágképpen álljon itt Gönci papó egyik rövid meséje – elmondta Mihály István András):

„Van itt egy hegy, úgy híjják, hogy Meleg oldal, s éppen a Gönci papóék kapálóhelyek ott van. Egy nyáron jött egy nagyidő, az öreget éppen ott írte. És jött haza az öreg nagy örömmel, hogy ú csak a derekán alól ázott meg, mert annyira leereszkedett a felleg, hogy derékon fejlül a fellegen fejlül vót.”

Kovács Ágnes (1919, Kolozsvár – 1990, Budapest) néprajzkutató és szakíró, mesegyűjtő nem ismeretlen Kalotaszegen, hiszen a Csáki bíró lánya szerzőjének, Szentimrei Jenőnek a leánya. A kolozsvári középiskola elvégzése után a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem bölcsészkarán néprajzból szerzett diplomát, majd doktorált. Ugyanitt, Budapesten előbb a Kelet-Európai Tudományos Intézet, folytatólagosan a Néprajzi Múzeum, utóbb a Magyar Tudományos Akadémia néprajzi kutató csoportjának a munkatársa volt. Fő kutatási területe a népmese, e témakörben jelentek meg tanulmányai, szakdolgozatai, gyűjteményei. A Magyar Népmesekatalógus és az Új Magyar Népköltési Gyűjtemény szerkesztője. 1989-ben Ortutay-díjjal tüntették ki.

A rókaszemű menyecske című gyűjteményt Olosz Katalin bevezető írása nyitja. Ez a pár oldalas tájékoztató segít eligazodni a ketesdi népmesék csodálatos világában, egyszersmind felvázolva – szoros összefüggésben Kovács Ágnes ketesdi tevékenységével – a munkával kapcsolatos tudnivalókat. „Aligha van még egy olyan kistáji közössége a romániai magyarságnak, mely annyira gazdag, sok szempontú kutatottságnak örvendene, mint Kalotaszeg. Kötetre menő helyismereti bibliográfia tanúsítja, hogy a Kolozsvártól nyugatra elterülő, mintegy félszáz falut magába foglaló néprajzi tájegység iránti érdeklődés csaknem másfél százada folyamatos.” Ennek ellenére, szellemi kultúrájának egyik értékes terméke, a népmesekincs felgyűjtése még sokáig váratott magára. Ugyanis eddig az e témakörben szórványosan megjelent gyűjtemények Olosz Katalin szerint nem váltak közismertté.

A még főiskolai diák Kovács Ágnes professzora, Ortutay Gyula ösztönzésére kezdte el a gyűjtést. Az ösztönzés egyben megbízást is jelentett, mivel a kalotaszegi népmeséket a professzor az Új Magyar Népköltési Gyűjtemény kötetében óhajtotta megjelentetni. Kalotaszegi tájékozódása során Kovács választása Ketesdre esett, ahol köztudottan sok mesélő kedvű gazdaember élt, ahol állítása szerint „a mese ugyanúgy hozzátartozik a falu mindennapi életéhez, akár csak a táplálkozás, öltözködés, a »dolog« (munka) vagy a dalolás”. Szándéka volt Ketesd teljes mesétudásának a vizsgálata. Mint kiderült, a faluban férfiak és nők, szegények és gazdagok, gyermekek, legények és öregek egyaránt meséltek és hallgattak mesét, mert

ez jelentette a szórakozást, kikapcsolódást, vigasztalást. A mese társadalmi szükséglet volt. Kovács Ágnes figyelme kiterjedt a falu mesemondó tudományának az írott és íratlan forrásaira is. A generációról generációra öröklődő mesék mellett érkeztek mesék más kalotaszegi falvakból, távolabbi magyarlakta vidékekről, a katonaságból – még mesés könyvekből is. A gyűjtőnő megállapítja, hogy a jó mesemondó nem a szöveget tanulja meg, hanem a mesevázat és a képek láncolatát jegyzi meg, majd újra alkotja előbb a maga, utóbb a közönsége számára. Ily módon olvasztja be a ketesdi népmesekincsbe. A jó, gyakorlott ketesdi mesemondók portréját is körvonalazza: „A falu legjobb mesemondója akkor kétségtelenül Máté György Bálint volt... Valóságos színélőadással ért fel az ő mesemondása. Minden szereplőt hanggal, arc- és kézmozdulatokkal megjátszott. Határozottan, bátran szólt az ifjú hős, ... édesen, kedvesen a királykisasszony, sáporogott Ódaliné. Ha az ember lehajtott fejjel hallgatta, az volt a benyomása, mintha hárman-négyen vitatkoznának, enyelelnének, tréfálkoznának a szobában.”

Az 1941–42. évi gyűjtőút eredménye több mint kétszáz ketesdi népi szöveg. Ebből a gazdag anyagból a kétkötetes Kalotaszegi népmesékben 96 látott napvilágot (1944, Budapest). További ketesdi mesék jelentek meg – szintén Kovács Ágnes szerkesztésében – a Rózsafiú és Tulipánleány című válogatásban (1987, Budapest), ugyanakkor a teljes felgyűjtött meseanyag a mai napig kiadatlan.

Jelen, A rókaszemű menyecske című kiadás a fenti két régebbi kiadás figyelembe vételével készült. A gondozó Olosz Katalin a mesék besorolásánál a gyűjtő Kovács Ágnes elképzeléseire alapozott, amennyiben a mesék-mesehősök jellemvonásait vette figyelembe. Az öt csoport fő címei a következők: Táltos hősök – köznapi hősök; Táltos hősnők – köznapi hősnők; Vitézes mesék; Kalandos mesék; Cigány mesék. Szintén a gyűjtő Kovács Ágnes eljárásával összhangban, a szöveggözlésben bizonyos tájnyelvi jellegzetességeket is feltüntetett, azonban a könnyebb olvashatóság kedvéért nem jelölte a zárt é, vagy a kettőshangzók jelenlétét a ketesdi mesemondók nyelvében.

A függelékben Olosz Katalin mellékeli Kovács Ágnesnek az 1943-as kiadáshoz kapcsolódó jegyzeteit, megfigyeléseit és ezeket kiegészíti a kötetben közölt 50 mese 17 mesemondójának a fényképével, rövid életrajzával. A másik melléklet a kötetben előforduló tájszavak és tájnyelvi kifejezések magyarázatát adja.

Ösztöjük Olosz Katalin véleményét, aki kifejti, hogy „Kovács Ágnes Kalotaszegi népmesék című gyűjteményének válogatott újrakiadásával a Kriterion Könyvkiadó hiányt pótló feladatra vállalkozott: hozzáférhetővé kívánta tenni azt a hatvan évvel ezelőtt megjelent tudományos igényű mesegyűjteményt, mely a kalotaszegi Ketesd mesekincsét öleli fel... A válogatás minden egyes darabja tudományos vizsgálódásokra továbbra is alkalmas maradt, ugyanakkor nehézség nélkül forgathatja minden érdeklődő: a mesészóra vágyó gyermek s a mese világában gyönyörködni tudó felnőtt olvasó egyaránt.”

„Rajta ifjak útra fel...”

Már harmadszor túrtam fel az egész paksamétát, nem találtam, pedig tudtam, hogy megvan, valamikor lefénymásoltam, ide tettem, és most nincs. A suszter jutott eszembe, akinek lyukas a cipője, amikor elhatároztam, most már ha török, ha szakad, rendszert vágok az irataim között: mindet feljelzetelem, beszakozom, leírom, összerendezem. Egy gúnyos kis hang a fülem mögött egész halkán, de boszszantó mód érthetően súgta: na persze, majd egyszer. Nem! Most! Éreztem a lendületet, az akarást, hirtelen mozdulattal megragadtam az egész kupacot, amikor kis papírlapra lettem figyelmes. A lendület elszállt, a határozott tettekészséget egy pillanat alatt legyűrte valami méla elpuhultság, ahogy lerogytam egy székre a lapot nézegetve. A húsz év előtti ballagási kártyám! Óvatosan széthajtogattam a lapot és megrohantak az emlékek: iskola, osztály, társak. Hogy is volt?

1987-et irtunk, amikor belevágtunk az utolsó tanévbe. Ha lehet, még szürkébb volt minden, a város, az elfásult emberek, az üresen tátongó boltok. Szeptember 15-én mi azért örültünk egymásnak, megállapítottuk, hogy mind megvagyunk, bár a nyáron, az előző évhez hasonlóan, sok család választotta a vándorbotot nyugatra.

Első nap testületileg kivezényelték az iskolánkhöz közeli Tordai út torkolatához, a Bethlen bástyával átellenben. Mi is a „boldog” tömeget alkottuk, akik ütemes tapsal és skandalálással fogadták a Konkukátort és tudós nejét, akik csak azért látogattak el Kolozsvárra, hogy ünnepélyes keretek között megnyissák az 1987–88-as tanévet. Mostani, sztárimádatál tele világunk szavaival élve: akkor láttam utoljára élőben Ceausescu.

Hibrid iskolánk nevében ettől az évtől vált üresen csengővé Ady neve, mi maradtunk az utolsó magyar fél osztály. A sîncaie bezzeg annál öntudatosabban dagadt, és hiába a kommunista diktatúra, a várának már ott izzottak a kis paraszai. Hogy csillogott a felkészítő tanárok szeme, amikor a román diákok az érettségire írott szakdolgozatukat védték, előre betanult harsogó kiselőadásokat tartva. Egytől-egyig a Magyarországon megjelent háromkötetes Erdély történetét szapulták, a dák-római eredet történelmi tényét bizonygatták. Én igyekeztem semleges témát választani, az amerikai indiánokról ollóztam össze három-négy könyvből általánosságokat. Pechemre ez is történelemnek számított, és felkészítő tanárommal, a mindnyájunk által szeretett Miklóssy Dénes bácsival ott kucorogtunk egy teremben ezzel az eruptív román öntudattal. Miklóssy tanár úr egyike volt az utolsó igazi régi vágású tanároknak, nagyon sajnáltuk, amikor nyugdíjba vonult, ezt is csendben és méltósággal tette.

Fél osztályunkban nőuralom volt: tizennégy lány és három fiú, ez illett a filológia-történelem szakosításhoz. Ezért is volt nagy jelentősége annak az elhatározásnak, hogy a lányok szíki népviseletbe ballagjanak. Öltözetükről tükröződjék a vér és a gyász. Előkotortam a ballagáson készült fényképünket, szürke öltönyösen egyáltalán nem illettünk a lányokhoz. Különben szoknyagyártási célból, a lányok

méreteinek levételére szervezett szíki kirándulás nagyon jól sikerült. Tömören összefoglalva: szombaton korzózás a helyi lányokkal, fiúkkal hármas, négyes csoportok egymásba karolva, hajnalig tartó táncház, vasárnap mégis frissen és üdén ott szorongtunk a templomban a vakító fehér, felhabosított ingvállak között.

Itt tartom kezemben ezt a ballagási kártyát. Az első oldalán sematikus szocreál ábra: nyitott könyv, lobogó fáklya, babérág, vagy valami hasonló. Eredetileg Ady Endre szülőházát akartuk rá tenni, ezzel is hangsúlyozva iskolánk névadóját. A ballagási kártya tervét engedélyeztetni kellett az iskola vezetésével. Átláttak rajtunk, nem engedélyezték. Amúgy is szeparatistáknak tituláltak, akik még egy közös ballagási kártya erejéig sem hajlandók vegyülni a román fél osztállyal. Hát így lett ez a semleges rajz, és a kötelező kétnyelvű felirat. De azért a mottó mégiscsak Ady maradt:

„Buzgóságban sohsem lohadni,
Semmit se kérni, el se venni,
Nagy hűséggel mindent szeretni,
Milyen jó volna mindig adni.”

Év közben lázas énektanulás folyt. Mire kitavaszkodott már jó néhány ballagási éneket tudtunk. Énekszóval kísértük a tanárokat utolsó megtartott órájukról a tanári elé, ahol elbúcsúztunk tőlük. Énekeltük a Gaudeamust. Magyarul is, ez lett a vesztünk. A latintanárnőnk, aki egyben az iskola aligazgatója volt, behívatta az egész osztályt és kemény hangon rendreutasított: nehogy meghallja még egyszer, hogy így bemocskoljuk ezt az ősi szent latin éneket, és megtiltotta, hogy magyarul énekeljünk. A magyartanárnőnk már csak csendben kísérhettük az óéület tanári szobájába, és ott az ajtót betéve halkán dúdoltuk: Elmegyek, elmegyek, hosszú útra megyek...

Az ő épület, ez a kedves robusztus árkados négyszög. Homlokzatán ez állt: „MCCCCI Litteris et pietati sacrum”. Ez volt a menedékünk, és örültünk, hogy ki vagyunk rekesztve az új épületből, ahová csak a közös román órák megtartására kellett átmenünk. A falépcsők, kis osztálytermek boltíves nyugalma árasztotta magából a régi kollégium hangulatát. Szabó Dezsőről tudtuk, hogy ide járt, de Reményiket eltitkolták, Kun Bélát büszkén emlegetették, és Wass Albertről mélyen hallgattak. Mint ahogy hallgatott a múltról a romkert is az iskola és templom között, homályba ejtve Apáczait, csak a jelen létezett, ez a torz jövőtlen jelen.

Sok évvel ezelőtt száműzöttként így talált menedéket a komor kálvinista templom előtt a sárkányölő szent is, de a száműzők akarata ellenére méltó helyre került. A Farkas utcába gyűlt csendesen minden, ami magyar maradt Kolozsváron. Néma tüntetés volt az is, ahogy vonult a templom felé a gyászmenet egy hívős márciusi napon 1987-ben. Magyarok százai rótták le kegyeletüket Szabó T. Attila ravatalánál. Az iskolából jöttünk ki, önkéntelenül csatlakoztunk a gyászolókhöz. Istenkeresők voltunk ebben az istentelen világban.

„Románia homogén nemzetállam” olvastuk az

Viszály

Jéghalász

Igazságból, nem vagyunk magyarok, csak magyarul beszélő románok. 1988, a kilátástalanság szele megcsapott. Mi lesz belőlünk? Az érettségi után közös osztálykirándulást szerveztünk. Brassóderestyén kaptuk a hírt, nem hagy minket cserben a Párt, minden érettségizettnek munkahelyet kínál. Ültünk az éjféle vonaton Kolozsvár felé, naiv lelkek, találgattuk, mik leszünk: gyors-gépírók, könyvtárosok, esetleg alkalmazottak valamilyen irodában. A „repartíció” nagy eseménye a díszteremben zajlott. Az elért tanulmányi eredmények alapján választhattunk: köztisztviselői vagy cipőgyári munkás és megannyi lehetőség a borítékolt sorsjegy utcai árusításra. A döbönt csend fogható volt: borítékolták a sorsunkat. Csak később értesültünk, hogy az iskola humán szakosodásának köszönhetően mi elit helyeket kaptunk, az ipari szakközépiskolák végzettségének egy részét a bányákba és a Duna-csatornához vezényelték.

A rendszer is érezte, hogy elért a tűréshatárig, ezért még keményebbre fogta a gyeplőt. Betiltották a városban az utcai éneklést a románoknak is. Nem volt szabad szerenád adni a tanároknak, nagyobb csoportba verődve közlekedni az utcán. Hármassával osontunk a tömbházak árnyékában, a tanárok aggódó tekintettel serényen tereltek a lakásukba. Megvártuk az utolsókat is, és akkor halkán eldaloltunk néhány éneket.

Közeledett a ballagás napja, szétküldtük a kártyákat június 11-én 11 órára, minden ismerőst, rokont szeretettel vártunk. Az utolsó napon megváltoztatták az időpontot, a kezdést előrehozták egy órával. Már nem volt idő mindenkit értesíteni. A szertartás csak románul folyt, még énekelni sem volt szabad magyarul. Az új épületből vonultunk le az udvarra a Gaudeamus-szal, a román énekeket nem tudtuk. Álltunk batyuinkkal a vállunkon, amit magunknak készítettünk, mert nem volt búcsúztató osztályunk. Látnunk kellett azoknak az ismerősöknek a megdöbönt arcát, akik csak az ünnepély végére érkeztek meg, közöttük magasodott Miklóssy tanár úr szomorú, ősz feje is.

A szertartás véget ért, keserű szájjal, csalódottság. Már nem tudom kinek jutott eszébe, de egy pillanat műve volt, összebeszéltünk a fél magyar mechanika osztállyal, és vegyesen karon fogva egymást sorba

fejlődtünk. Román osztályfőnökünk – különben rendes ember – inkább féltésből, mivel látta mire készülünk, le akart beszélni, ne tegyünk bolondot, nem engednek majd érettségizni. Csakazértis. Egyik tanárnőnk vállalta, hogy velünk tart és az élünkre állt. A magyar tanárok is búcsúztak az iskolától, jövőre sokuk már nem taníthatott itt. „Rajta ifjak, útra fel...” csakazértis magyarul, és hangosan énekelve elindultunk az ó épület felé, át az udvaron, végig a templom mellett, végig Apáczai ősi iskolájának romjai mellett, be az árkádok alá. A szülők, hozzátartozók és a késve érkezett távoli ismerősök hullámmozgása követte. Megálltak a kicsi, négyszögletes udvaron és zokogva, könnyes szemmel nézték, ahogy végigjárnak az emeleteket, végigjárnak az osztálytermeket, búcsúznak az iskolánktól, Ady Endrétől, és a Református Kollégiumtól, melyhez lélekben tartozónak éreztük magunkat mindig is.

Államosíthatták a Kollégiumot, elfojthatták az utolsó magyar szót is, de Kolozsváron az épületek falakba zárva őrzik a múltat, és van föltámadás! A Házsongárdi temetőben nyugvó zsoldárfordító jelzőszavát idézve. „Laus viventis Deo”.

ELBE ISTVÁN

Tüskék

